

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Karel Jaspers – významná osobnost vědy a filosofie 20.
století**

Barbora Šibalová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Karel Jaspers – významná osobnost vědy a filosofie 20.
století**

Barbora Šibalová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Nikolaj Demjančuk, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu diplomové práce Doc. PhDr. Nikolaji Demjančukovi CSc. za odbornou pomoc a konzultaci při zpracování této práce.

Obsah

1	Úvod.....	3
2	Život Karla Jasperse.....	5
3	Karl Jaspers – psychiatr	9
	3.1. Jaspers a psychoanalýza.....	9
	3.2. Všeobecná psychopatologie a její přínos psychiatrii	10
	3.3 Vnímání vlastního těla a abnormality tohoto vnímání.....	16
	3.4 Mylná představa a vnímání reality	18
	3.5 Pocity a emoce v pojetí psychopatologie	19
	3.6 Experimentální výzkumy a práce v psychopatologii a jejich metodologie.....	20
	3.7 Sebereflexe	22
4	Karl Jaspers - filosof	26
	4.1 Ideoví předchůdci existencialismu	26
	4.1.2 Existencialismus.....	31
	4.1.3 Francouzský existencialismus	33
	4.1.4 Pozadí filosofie Karla Jasperse.....	36
	4.1.5 Vliv Kierkegaarda a Jaspersovy mezní situace	39
	4.1.6 Karl Jaspers a Martin Heidegger	40
	4.2 Existence v pojetí Karla Jasperse	44
	4.2.1 Člověk a existence	45
	4.2.2 Filosofie existence	46
	4.2.3 Všeobemykající	49
	4.2.4 Transcendence	51
	4.2.5 Otázka poznání v díle Karla Jasperse	52

5	Politická filosofie Karla Jaspere a „Otázka viny“	54
5.1	Válečné konflikty a revoluce.....	58
5.2	Otázka viny	60
5.3	Přínos díla Karla Jaspere	63
6	Závěr	67
7	Použitá literatura:	69
8	Resumé.....	71
9	Přílohy	72

1 Úvod

Předmětem této práce je představit život a především dílo psychiatra a filozofa Karla Jaspersa, který je významnou osobností světa humanitních a filozofických věd dvacátého století. Právě na pozadí jeho profesního života a díla chceme zdůraznit a zdůvodnit postoje, náhled a přístup k problematikám, které jej lemovaly. Intencí práce je přiblížit a analyzovat jak filosofickou práci Karla Jaspersa a její přínos, tak také jeho činnost psychiatrickou, která je akcentováním jeho filosofické činnosti téměř zcela odsunuta z celkového kontextu díla tohoto myslitele. Nejprve se seznámíme s osobní rovinou dětství, života a kariéry Karla Jaspersa, neboť se lze důvodně domnívat, že nám synergické efekty vyplývající z privátního segmentu života umožní jeho dílo a myšlenky při naší analýze lépe uchopit. Vždyť jeho existenciální filosofie je reakcí na prožívání vlastních mezních situací v osobním životě, ať už to byla život ohrožující nemoc, nebo např. systematické persekuce prováděné nacistickým režimem, kterým Jaspers soustavně čelil.

Poté se v práci budeme komplexně zabývat jeho psychiatrickou činností, následně jeho filosofickou koncepcí a závěrem pak morálně politickými aspekty jeho díla a koncipováním Jaspersovy politické filosofie. Práce bude vycházet z informací získaných analyzováním a rozborem autorových textů, a tímto hlubokým uceleným vhladem se pokusíme interpretovat a pravdivě vykreslit myšlenkovou podstatu jeho díla.

Při zkoumání a rozboru jeho psychiatrické činnosti budeme vycházet z obsáhlého díla „Všeobecná psychopatologie“. V rámci představení, přiblížení a charakteristiky jeho rozsáhlého psychiatrického výzkumu se seznámíme se stěžejními tématy této knihy, která se týká psychopatologie člověka, jejího určování i vymezení jejích projevů. Práce se bude konkrétně zabývat tím, jak Jaspers koncipuje abnormalitu v lidském životě a v lidském vnímání (vnímání vlastního těla, smyslové vnímání, vnímání emocí i sebe samého) neboli jaký modus lidského chování už je abnormální z hlediska psychopatologického. Zaměříme se také na charakter jeho metodologie a systematických postupů.

Karl Jaspers coby významný filosof dvacátého století vnáší do své doby požadavek morálního, svobodného a autentického člověka, jehož život je hledáním sebe samého. Pro pochopení souvislostí a východisek filosofické činnosti Karla Jaspese je nutné seznámit se s existenciální filosofií jak obecně, tak na konkrétní úrovni, a to nejprve zmapováním myšlenek jejích předchůdců a následně i pozdějších významných představitelů tohoto filosofického směru, a to nejen v Německu. Práce si také klade za cíl definovat a na pozadí Jaspersovy filosofie analyzovat základní filosofické pojmy a termíny s nimiž pracuje a pokusit se o jejich výstižnou charakteristiku.

Posléze se v práci pokusím zhodnotit přínos filosofického i společenskopolitického díla, jemuž Jaspers, na rozdíl od psychiatrie, zasvětil převážnou část svého profesního života.

Obsah jeho děl, s kterými budeme pracovat při seznamování se s jeho filosofií, se mnohdy tematicky překrývá s díly a spisy týkajícími se politiky. Proto budeme vycházet jak z jeho společenskopolitického díla, tak i souběžně z jeho knih filosofických a z těch, které se primárně týkají reflexe společnosti a politiky, neboť obé se v jeho díle neoddělitelně prolíná a navzájem doplňuje a korelace mezi jeho filosofickou tvorbou a společenskopolitickými komentáři je evidentní. Karl Jaspers totiž nediskutuje žádné téma partikulárně, vždy jej zasazuje do širšího kontextu, což je pro jeho tvorbu typické a charakterizující.

2 Život Karla Jasperse¹

Karl Jaspers se narodil 23. 2. 1883 v Oldenburgu v Německu na pobřeží Severního moře, v Dolním Sasku. Pocházel z velmi blahobytného a solidního rodinného zázemí, jeho otec byl bankovní ředitel. Karl byl nejstarší ze tří dětí Karla Wilhelma Jasperse a Henrietty Tantzen. Otce si Jaspers velmi vážil a považoval jej za moudrého, vztah s jeho matkou byl také velmi vřelý, zajímavostí je, že rodokmen jeho matky doložitelně sahá až k roku 1300. Karl Jaspers byl nejstarší ze tří dětí, své dětství prožil společně se sourozenci Ennem a Ernou. Svůj rodný kraj měl Jaspers v oblibě pro jeho přírodu, zejména moře, mentalitu místních lidí označoval za blízkou spíše Holanďanům než Němcům.²

Karl Jaspers studoval na gymnáziu, na toto období ovšem nevzpomínal rád, snad pro konflikty s učitelským sborem. Jaspers totiž odmítal uznávat autority, které si zakládaly na systému, jenž považoval za rigidní a zastaralý. Studium na gymnáziu pro něj představovalo spíše útrpné bezmyšlenkové podřízení se zaběhlým metodám a názorům, než-li podnětné formování mladého myšlení a ducha.³ Snad i proto se později sám přednášející filosofii na universitě, snažil studenty vést k samostatnému myšlení a závěrům, než ke slepému přijímání filosofických pravd a východisek.

Pod vlivem otce se po ukončeném studiu na humanitním gymnáziu rozhodl pro studium práv ve Freiburgu, která nakonec nedostudoval, neboť po třech semestrech studia přešel na medicínu. Na začátku dvacátého století se u Jasperse objevují vážné zdravotní komplikace, následky častých onemocnění v dětském věku, jenž se poté rozvinou v onemocnění plic a srdce, které je diagnostikováno jako neléčitelné a tento zdravotní handicap později ovlivní jeho možnosti participovat ve veřejném a politickém životě, ale i v pracovních záležitostech v akademické sféře. Jaspers byl nucen dodržovat

¹ Chronologický přehled viz příloha č. 1, Život Karla Jasperse v datech.

² HAVELKA, Miloš. Karl Jaspers. Život a dílo in Karl Jaspers. Šifry transcendence. Praha: Vyšehrad, 2000. S . 20

³ VOJTÍK, Jaromír. Filosofie komunikace v díle Karla Jasperse. Plzeň, 2010. Diplomová práce. Západočeská universita v Plzni. Fakulta filosofická. S. 11

přísnou a přesnou životosprávu, lékař ho upozornil, že je třeba doživotně se vyvarovat jakékoliv fyzické námahy. Jaspers se rázem ocitl ve společenské izolaci, neboť běžná aktivita zdravého člověka se pro něj mohla stát osudově nebezpečnou. Podle zápisů, které si vedl v rámci svého deníku je zřejmém, že ho jeho zdravotní stav frustroval a deprimoval, zároveň však byl své nemoci skoro vděčný, neboť se díky ní přiblížil mnohem hlubším myšlenkám, než jakými by se zabýval, pokud by byl zcela zdrav.

Studium medicíny započal roku 1902 v Berlíně, později pokračoval ve studiu v Göttingenu a studium zakončil v Heidelbergu. Jako svojí lékařskou specializaci si vybral psychiatrii. Promoce proběhla v roce 1908 v již zmíněném Heidelbergu, kde také poté Jaspers působil v psychiatrické léčebně na tamní universitě. Jeho disertace měla název „Stesk po domově a zločin“. V této oblasti si zvolil vlastní cestu podle svého zájmu tak, aby jeho práce s vybranými pacienty nepodléhala intervencím nadřízených, Jaspers si tak mohl pracovat po svém, ale zato bez nároku na plat jako voluntér⁴. Jeho dílo „Všeobecná psychopatologie“ s podtitulem *Rukověť pro studující, lékaře a psychology*, jež vyšlo v roce 1913, bylo ve své době diskutovanou knihou: „*Ve své první významné práci, Obecné psychopatologii, Jaspers kritizoval vědeckou domyšlivost psychoterapie jako zavádějící a deterministickou.*“⁵ Kniha byla napsána de facto na vyžádání známého vydavatele Ferdinanda Springera, jenž byl zaujat Jaspersovými výsledky v oblasti výzkumů psychopatologie, neboť v této oblasti měly výzkumy Karla Jasperse již v jeho osmadvaceti letech velmi slušné renomé. Svým rozsahem byla tato kniha dostačující pro habilitaci, ke které ovšem nedošlo na základě Jaspersova osobního rozhodnutí a Karl Jaspers byl nakonec habilitován v oboru psychologie v roce 1913 u novokantovce Wilhelma Windlebanda⁶ na filosofické fakultě v Heidelbergu. Do této doby lze datovat i komplexní změnu jeho životní dráhy, neboť definitivně opouští oblast psychiatrie a nejprve skrze psychologii se přibližuje k oblasti filosofie,

⁴ VOJTÍK, Jaromír. *Filosofie komunikace v díle Karla Jasperse*. Plzeň, 2010. Diplomová práce. Západočeská universita v Plzni. Fakulta filosofická. S. 21

⁵ ROBBINS, Brent Dean. Karl Jaspers[online]. www.mythosandlogos.com. Červenec, 2008 [cit. 2. 11. 2011]. Dostupné z <http://mythosandlogos.com/Jaspers.html>

⁶ Wilhelm Widleband – jeden ze zakladatelů bádenské školy, od roku 1903 byl profesorem ve Freiburgu mezi jeho žáky patřili např. Max Weber, Ernst Troeltsch nebo Heinrich Rickert. Widleband se snažil mimo jiné o přesné a metodologické rozlišení přírodních věd, které nazýval monotetické, od kulturních tzv. idiografické.

kde je jeho přínos tomuto oboru ze všech fenoménů a předmětů, kterými se zabýval nejmarkantnější. Velký vliv na Jaspersovo filosofické smýšlení mělo seznámení se s myšlenky myslitele Sörena Kierkegaarda „...počátky tohoto přesunu lze datovat nejspíš rokem 1913, kdy Jaspers objevil v Kierkegaardovi spřízněného myslitele a kdy si při psaní *Psychologie světonázorů* ujasnil, co je úkolem filosofie.“⁷ Kniha *Psychologie světonázorů* z roku 1919 je potvrzením této domněnky o profesní konverzi k filosofii. Ve dvacátých letech se seznámil také s Martinem Heideggerem, s kterým navázal přátelství. Roku 1922 byl jmenován profesorem a ačkoliv je jasné, že je rozhodnut pro filosofickou dráhu jeho trojsvazkové dílo „Filosofie“ vychází až roku 1931 a skládá se z těchto svazků. „Filosofická orientace ve světě“, „Projasnění existence“ a „Metafyzika“, v témže roce vychází další dílo „Duchovní situace doby“ doby v níž Jaspers reflektuje soudobé dění a společenskou situaci v Německu, jedná se o dílo zacílené spíše sociologicky než filosoficky, kniha vznikla již o rok dříve, ale Jaspers ji nechtěl publikovat bez svého díla „Filosofie“. Nástup totalitního režimu v roce 1933 znamenal pro Jasperse, tak jako pro mnoho německých intelektuálů jistý životní zlom. Právě v tomto roce se rozpadlo přátelství Jasperse a Heideggera a Jaspersovo působení na správě university bylo značně omezeno. „*My sami jsme se od r. 1933 změnili. Mohli jsme, zbaveni důstojnosti, hledat smrt – v r. 1933, kdy po zrušení ústavy byla zdánlivě legálním postupem nastolena diktatura a kdy všichni, kdo kladli odpor, byli smeteni, zatímco velká část našeho obyvatelstva byla těmito událostmi opojena.*“⁸ Zatímco Jaspers ve své knize „Duchovní situace“ bystře předjímal situaci nadcházejících dní, Heidegger, jak upozornil Ladislav Hejdánek v předmluvě knihy „Otázka viny“ nejenže v dané době vůbec nepochopil v jaké situaci se německá společnost nachází, ale především, podle všeho, do své smrti nepochopil ani osobní selhání svoje.⁹ Svými názory se Jaspers brzy dostal do marginálních oblastí tehdejší nedemokratické společnosti. V roce 1937 mu byla odebrána profesura a o rok později přišel zákaz publikační činnosti. Karl Jaspers ostře vystupoval proti fašismu a i přes neustálý cílený nátlak se odmítal rozvést se svoji ženou Gertrudou, která byla

⁷ JASPERS, Karl. *Otázka viny*. 2.vyd. Praha: Academia, 2006. S. 141

⁸ JASPERS, Karl. *Otázka viny*. 2.vyd. Praha: Academia, 2006. S. 78

⁹ HEJDÁNEK, Ladislav. *Člověk a jeho „dluhy“* in JASPERS, Karl. *Otázka viny*. 2.vyd. Praha: Academia, 2006. S. 10

židovského původu a jež se mu stala celoživotní družkou. Pokusy o emigraci, jíž napomáhali Thomas Mann a Albert Einstein, byly vždy nakonec zásahy oficiálních míst zmařeny. Manželé tak prožili válku ve stínu hrozby deportace do koncentračního tábora. Tísňivá situace je přivedla až k úvahám o sebevraždě.¹⁰ *“Být spolu ve smrti znamená naplnění lásky; možnost zemřít zároveň – to je dobrotivý dar osudu.”*¹¹ Ačkoliv byla deportace nakonec přece jen nařízena na 14. dubna 1945, zamezil jí, naštěstí, konec války.

Po druhé světové válce má sice Jaspers možnost znovu přednášet, publikovat a zapojit se do veřejného dění, ovšem kvůli svému zdravotnímu stavu odmítá přijmout závazky plynoucí z akademické dráhy, což ovšem neznamená, že by nebyl nadále aktivní a již v roce 1946 vydává svoji knihu „Otázka viny“, v níž reflektuje morální aspekty válečného konfliktu a úlohu svého národa v něm.

Ještě v roce 1945 zakládá Karl Jaspers spolu s německým novinářem Adolfem Sternbergem časopis „Proměna“, který byl vydáván až do roku 1949. Publikovali v něm například Thomas Mann, Martin Buber, Hannah Arendtová nebo Albert Camus.¹² Časopis měl především společenskou funkci, neboť cílem zakladatelů bylo vytvořit prostor pro tolik potřebné debaty o lidských právech, solidaritě a společenské situaci.

V roce 1948 Jaspers i Gertruda, jeho celoživotní družka, odchází do Basileje, tento odchod z Německa je označován za skandální, Jaspers neskrývá své zklamání z poválečného vývoje Německa a v Německu je Jaspers naopak osočován, že zradil svoji zemi a vyměnil odchodem tíživou situací Německa za švýcarský blahobyt. V Basileji se však Jaspers cítil svobodně a po letech také šťastný, Jaspers je dál velmi činný a publikuje jak svazky filosofické, například „O pravdě“ – 1947, „Filosofické myšlení“ , 1948 aj., tak i díla společenskopolitická „Kam se žene Spolková republika?“. Svoji kritikou německé společnosti a jejích politických poměrů, ale i kritikou postoje Němců k hrůzám, kterých se nacisté v rámci jejich ideologie

¹⁰ HEJDÁNEK, Ladislav. Člověk a jeho „dluhy“ in JASPERS, Karl. Otázka viny. 2.vyd. Praha: Academia, 2006. S. 11

¹¹ JASPERS, Karl. Šifry transcendence. Praha: Vyšehrad, 2000. S. 9

¹² VOJTÍK, Jaromír. Filosofie komunikace v díle Karla Jasperse. Plzeň, 2010. Diplomová práce. Západočeská universita v Plzni. Fakulta filosofická. S. 18

dopouštěli, si ve své vlasti, Jaspers vysloužil poněkud chladné a rezervované přijetí svého díla.

Jaspers se vedle filosofie, během svého života, zabývá také problematikou totalitních režimů, totalitarismus a podobná témata často diskutuje s Hannah Arendtovou, s kterou ho pojilo dlouholeté přátelství.¹³ Své pojetí totalitarismu prezentoval Jaspers v knize „Atomová bomba a budoucnost lidstva“, která vyšla na začátku 60. Let, kdy téma ohrožení lidstva atomovým válečným konfliktem bylo velmi aktuální.

Karl Jaspers zemřel 26. 2. 1969 v Basileji, během svého života vydal 30 knih. Jeho žena Gertruda jej přežila o čtyři roky.

3 Karl Jaspers – psychiatr

Zatímco filosofická činnost Karla Jasperse je poměrně dobře zmapovaná a všeobecně známá, jeho psychiatrická činnost stojí v pozadí přínosu jeho existenciální filosofie. Přesto je jeho psychiatrická práce sama o sobě přínosná a podnětná.

Po promoci nastoupil Jaspers na roční praxi na psychiatrickou kliniku, během této praxe píše svoji dizertační práci „Stesk po domově a zločin“. Na této klinice nakonec Jaspers pracoval šest let, roku 1913 vzniká jeho práce „Všeobecná psychopatologie“. V roce 1919 pak dílo „Psychologie světónázorů“. Právě v tomto díle Jaspers pracuje s pojmem mezní situace, které je stěžejním tématem a termínem i jeho filosofické činnosti.

3.1. Jaspers a psychoanalýza¹⁴

Je všeobecně známo, že Karl Jaspers byl odpůrcem a kritikem psychoanalýzy, ke které se vyjadřuje takto: *„Freudova psychoanalýza je v první řadě matoucí smíchání psychologických teorií. V druhé řadě je to filosofické hnutí nebo krédo, které se stalo*

¹³ HAVELKA, Miloš. Karl Jaspers: Život a dílo in Karl Jaspers. Šifry transcendence. Praha: Vyšehrad, 2000. S. 12

¹⁴ Terapeutická metoda zavedená Sigmundem Freudem, která vychází z předpokladu, že se většina naší duševní činnosti odehrává v nevědomí, které je sídlem nepříjemných představ, popudů, traumat a nepřijatelných přání, jež vyvolávají úzkost a ostatní negativní pocitové stavy.

*součástí života určitých lidí.*¹⁵ Psychoanalýza je pro něj populární psychologií. Jaspers vytyká Freudovi a jeho pokračovatelům, to, že nepřinesli psychiatrii a psychologii nic nového, neboť základní teze již existovaly a psychoanalýza je pouze použila chybným a zavádějícím způsobem, který měl dopad na obor psychopatologie, neboť pro ni zablokoval vliv kulturních velikánů jakými byli např. Kierkegaard a Nietzsche, tím došlo k obecnému snížení kulturní úrovně psychopatologie coby celku. V psychoanalytickém pojetí se téměř vše stává symbolem něčeho jiného, symbolem sexuality, ať už se jedná o zapomenutí, způsob řeči, neurotické symptomy, gesta, chyby nebo obsah snů. Psychoanalýza staví na vnitřní životní historii jedince, neboť v psychoanalytickém pojetí jsou lidé to, co jsou kvůli svým nejranějším zážitkům. Jaspers Freuda obviňuje z vytváření novodobých upravených mýtů, které jsou méně empirické, než mýty původní, což Jaspers přikládá ostentativní ztrátě víry. Psychoanalýzu kritizuje také proto, že podle něj popírá své limity, které jsou limity každé psychologie, totiž psychologické pochopení. Psychoanalýza naproti tomu vždy chtěla a chce vše pochopit, což je podle Jasperse nemožné.

3.2. Všeobecná psychopatologie a její přínos psychiatrii

Jaspersovo obsáhlé dílo „Všeobecná psychopatologie“ z roku 1913 bylo svým obsahem naprosto dostačující pro habilitaci, kterou také profesor Nissl v souvislosti s rukopisem „Všeobecné psychopatologie“ Jaspersovi navrhol, jelikož však profesor Nissl již sám habilitoval několik docentů a univerzita další nepřipouštěla, musel by Jaspers habilitovat u některého z Nisslových kolegů, což Jaspers odmítl. Již v tomto díle se Jaspers mnohdy odkazuje na filosofický úhel pohledu při zpracovávání psychiatrických témat. Samotné dílo po vydání vyvolalo bouřlivé a rozporuplné ohlasy nicméně faktem je, že toto dílo je monumentální, o to více je působivé, uvědomíme-li si, kolik bylo Jaspersovi let, když jej napsal. Je také známo, že poté, co byla Jaspersovi zakázána publikační činnost, věnoval se právě přepracování této knihy, tak, aby byla platná v souvislosti s novými objevy v oblasti psychiatrie. Sám Jaspers toto dílo

¹⁵ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 360

považoval za cestu k pochopení lidské přirozenosti.¹⁶ Podle názoru Paula McHugha z oddělení psychiatrie z Johns Hopkins Medical Institutions je tato kniha pro psychiatrii nezbytná, obdivuje se Jaspersovu relevantnímu a fundovanému náhledu na psychiatrické problémy, které zůstávají aktuálními dodnes, ač byla kniha sepsána dávno před objevením EEG a DNA. Jaspersův výjimečný a obrovský přínos v oblasti psychiatrie spatřuje v systematickém pochopení metod pozorování a jejich interpretaci a vznesení požadavku na psychiatrii přenést a transformovat zjištěná fakta ve znalost. Obsahově není v této práci možné postihnout celou knihu se všemi jejími zajímavými a odbornými tématy. Práce se proto soustředí na Jaspersovo definování patologie v souvislosti s vnímáním člověka napříč možnými způsoby jeho vnímání a jeho abnormalit, dále pak jeho metodologií v souvislosti s experimentální prací a výzkumy a poslední část tohoto oddílu bude věnována sebereflexi člověka a jeho osobnosti. Nejen odpůrci psychoanalýzy vyzdvihují taktéž významnou úlohu tohoto díla při zakládání tzv. duchovědně orientovaného směru v oblasti psychopatologie.¹⁷

Samotná kniha je členěna do dvou dílů, v prvním z nich se Jaspers v předmluvě snaží vytyčit hranice obecné psychopatologie, hovoří o základních konceptech, jako je polarita: člověk a zvíře ve smyslu otázky, zda má fakt, že člověk není zvíře vliv na psychické a duševní choroby. To, zda zvířata trpí duševními chorobami je totiž sporné, víme, že mohou trpět nervovými chorobami a nemocemi mozku. Například schizofrenie se prokazatelně vyskytuje u člověka, ovšem u zvířat nikdy nebo alespoň nebyla prokázána.

Dále je v knize pojednáno o objektivní manifestaci psychického života. Psychický život totiž nelze objektivizovat, můžeme se o to sice pokoušet skrze symboly a analogie, ovšem je potřeba vzít v potaz, že psyché, psychika není věc. *“Psychika je stávání se, odhalování a rozlišování, není to nic konečného ani plně ukončeného.”*¹⁸

¹⁶ MCHUGH, Paul. Genius in a time, place, and person in Karl Jaspers. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S .v.

¹⁷ THURNHER, Rainer. Filosofie 19. 20. století III, Filosofie života a filosofie existence. Praha: Oikoymenh, 2009. S.225.

¹⁸ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S .9.

Skrze termíny vědomí a nevědomí se vymezuje sám člověk. Vědomím se rozumí uvědomování si, uvědomování si svých zážitků a zkušeností i sebeuvědomění. Naproti tomu o existenci nevědomí se vedou debaty. Úkolem psychologie a psychopatologie je proniknout do oblastí nepoznaného psychického života a díky vědomostem a znalostem jej učinit v životě člověka oblastí vědomou. Co tedy může být tím nevědomím, které má evidentní dopad na vědomí? Co k nám z něj vlastně přichází? Jaspers uvádí, že se může jednat o jednak o deriváty vědomí:

- Automatické chování
- Zapomenuté zážitky
- Vzpomínky

ale také se může jednat o jistou nepozornost k tomu co je pak následně:

- Nepovšimnuté
- Nechtěné
- Nezapamatované

nebo může být nevědomí také původní zdroj:

- Tvořivých elementů
- První příčiny a konečného důsledku

zároveň je nevědomí také pojímáno jako „bytí“ jež je:

- Psychickou realitou
- Absolutním bytím – což je metafyzický koncept nevědomí.

Mezi základní koncepty řadí Jaspers koncept vnějšího a vnitřního světa, čímž chce poukázat na to, že každý z nás má svůj soukromý svět, vedle kterého existuje objektivní svět, který je společný nám všem.¹⁹

¹⁹ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 13.

V předmluvě rovněž přibližuje metody výzkumů, a to jak po technické stránce, jakou jsou statistiky, experimenty a případové studie, tak upozorňuje na nevyhnutelné chyby, které musejí být v rámci správné metodologie překonávány. Dále se v předmluvě Jaspers zabývá vlastním zmapováním tohoto díla.

Hovoří-li Jaspers o hranicích obecné psychopatologie, upozorňuje na to, jak a čím je psychopatologie limitována: „*Psychopatologie je limitována v tom, že neexistuje žádná konečná analýza člověka a lidstva, neboť čím víc je redukovat na to, co je typické a normativní, tím více si uvědomujeme, že je v každém člověku cosi skrytého, co vzdoruje poznání.*“²⁰ Jaspers upozorňuje, že neexistuje jednotný koncept toho, co je patologické, v této souvislosti také řeší hranice a vztah psychologie a psychopatologie, vychází z toho, že obě disciplíny se učí jedna od druhé a vzájemně ze sebe vycházejí. Nelze totiž trvat na přesné definici mentální choroby, neboť do diagnostiky vstupuje příliš mnoho faktorů, které musí být posouzeny individuálně. Vztah psychologie a psychopatologie je podobný vztahu patologie a fyziologie a totiž takový, že obě patří k sobě.

O metodologii Jaspers hovoří v souvislosti s filosofií a jejím přínosem akcentování metodologie v disciplínách, které se dotýkají člověka. Je pochopitelné, že každý, kdo se zabývá psychopatií, užívá své vyzkoušené metody a z tohoto důvodu je podle Jasperse nutná diskuze k metodologii. Jsou to filosofické studie, které nás mohou ochránit před kladením špatných otázek i před zabřednutím do irelevantních diskuzí a před dopady našich vlastních předpokladů. Vedlejším přínosem studia filosofie je pro Jasperse i to, že zvyšuje lidské kvality psychopatologa samotného a pomáhá vyjasňovat jeho motivy.

V první kapitole knihy „Všeobecné psychopatologie“ Jaspers diskutuje téma abnormálních psychických jevů spojené s vnímáním člověka, sebereflexe člověka, ale také stavu vědomí a jevy s tím související jako je pozornost, sny, usínání, hypnóza i psychotické změny vědomí. Patologické situace jsou demonstrovány na příkladech pacientů z psychiatrické praxe a výzkumů.

²⁰ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 1.

K vědomí objektu Jaspers uvádí, že lidé pojmenovávají objektem vše, co je konfrontuje a to je vlastně cokoli, na co se podíváme. Objekt pro nás tedy existuje díky vnímání nebo představám. Objekt coby vnímaný jev nebo předmět je před námi zhmotněn, objekt coby představa je vymyšlený. Pokud je toto naše vnímání abnormální setkáváme se například s následujícími anomáliemi.

Anomálie vnímání

Při anomáliích ve vnímání se vyskytují změny intenzity vnímání, pacienti například slyší zvuky hlasitěji, barvy se jeví jasněji, v reálném životě to pak pro ně znamená, že například vítr vnímají jako bouři, nebo červenou barvu jako plameny. Rovněž se mohou objevit odchylky ve vnímání bolesti, kdy je pacient bolest necítí vůbec nebo je jeho pociťování a vnímání bolesti značně redukováno, původ této abnormality může být jako neurologický, tak psychologický (například u hysterie).

Dalším vychýlením od normálu vnímání je změna vlastností předmětů, noviny se během čtení pro vnímání postiženého člověka změny na rudé se zelenými písmeny nebo postižený vidí tváře lidí hnědé, žluté atd. Jiní pacienti popisují změněné vnímání známých jevů, věci náhle vypadají jinak, zvláště např. dvoj-dimenziálně, vlastní hlas jim zní jako cizí. V těchto případech je běžné, že pacienti si jsou vědomi toho, že se svět nezměnil, ale oni se tak pouze cítí. Tato abnormální percepce světa je možná v obou extrémech, může být vnímána jako něco cizího až mrtvého i jako něco nesmírně krásného a osvěžujícího. Pro patologické jevy je také charakteristické, že se vyznačují jak selháním a nedostatkem empatie, tak naopak nepříjemně obtěžujícím pocitem zesílené empatie.²¹

Podstatné je, že se výše uvedená skupina abnormalit vztahuje ke skutečným věcem, které existují, ale zdají se pacientům jiné a odlišné. Existuje však i vnímání objektů, které ve skutečnosti neexistují, v tomto případě hovoříme o **nepravdivé percepci**. Při tomto druhu vnímání se setkáváme s iluzemi, které jsou přesmykem reálného vnímání a také s halucinacemi. Podle Jasperse je nutné přísně rozlišovat iluze od dezinterpretace nebo chybného závěru. „*Pokud je zářící kov zaměněn za zlato nebo lékař za žalobce,*

²¹ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 64.

*neimplikuje to žádnou chorobu v aktuálním smyslovém vnímání.*²² Zároveň je potřeba odlišit vnímání a jeho případné abnormality a abnormální výplody představivosti, které se smyslovou percepcí nemají nic společného, jako jsou např. tzv. pseudo – halucinace ale i halucinace a iluze. Jmenujme si nyní některé charakteristické rozdíly mezi vnímáním a představami:

Vnímání

Percepce se týká konkrétní reality a má charakter objektivity. Vnímání se objevuje ve vnějším objektivním prostoru, vnímání je nezávislé na naší vůli, nemůže být tedy libovolně pozměněno a je pasivně přijímáno.

Představy

Představy jsou subjektivní a obrazové, typické pro vnitřní prostor jedince, jsou nekompletní, vždy se rozptýlí a je nutné je znovu vytvářet. Představy a výplody představivosti jsou odvislé od naší vůle, mohou být pozměňovány a jsou aktivně vytvářeny.

Prostor a čas

Pro vnímání je podstatný zážitek a zkušenost prostoru a času. O prostoru a času se Jaspers vyjadřuje jako o universálních jevech, které nemohou nikdy zmizet. Sdílejí také kvantitativní charakteristiky. Je sice možné dočasně se oprostit od prostoru a zakusit vnitřní bezpředmětnou zkušenost, ale čas vždy zůstává.

Vnímání prostoru se v souvislosti s psychopatologií může vychýlit tak, že pacienti vnímají objekty oproti skutečnosti menší, větší nebo zešikmené, toto vnímání se může objevit při deliriu, záchvatu epilepsie a při akutních schizofrenních psychózách. Pacientům se prostor může zdát nekonečný, rovněž se může zdát jako něco, co disponuje něčím, co je psychického charakteru, kdy je prostor nazýván „prostor s atmosférou“.

²² JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 66.

Čas je v souvislosti s normalitou a psychopatologií obtížnější uchopit, neboť na čas lze nahlížet trojím způsobem²³:

1. znalost času – posuzování časových intervalů
2. zkušenost času
3. zvládnutí času

V rámci psychopatie je klíčové momentální uvědomování si času. V normálním případě vnímáme plynutí času podle momentální situace, pokud se například děje něco zajímavého, plyne čas rychle, pokud chybí dostatek zážitků a událostí, čas je pomalejší, ovšem stále v rámci pocitové normy. U duševně nemocných se však vnímání času vychýlí z normy a čas je pak pocíťován, jako by byl prudce zrychlen (často u schizofreniků) nebo naopak prudce zpomalen. Odlišným problémem s pojmáním času je ztráta vědomí o čase, respektive je toto vědomí redukováno na minimum. Nejen depresivní pacienti se potýkají se ztrátou reality v souvislosti s časem. Tento stav je pak popisován takto: „*Je to jako kdyby byl pořád ten stejný moment., je to jako bezčasá prázdnota.*“²⁴ Jejich schopnost vidět čas v budoucích souvislostech je omezená, nejsou s to ji vidět, jako by žádná budoucnost neexistovala, což souvisí se ztrátou schopnosti cítit jakékoliv pocity. Pacienti vědí, že věci, např. budoucnost existují, ale nepocíťují je. Jeden z pacientů měl dojem, že posledních dvacet devět let jeho života trvalo pouze čtyři roky.²⁵ Při vnímání pohybu dochází k prolínání prostoru s časem, pokud se vyskytnou anomálie při vnímání lokomoce, zpravidla se jedná o neurologické potíže.

3.3 Vnímání vlastního těla a abnormality tohoto vnímání

Vlastní tělo je spojeno s uvědomováním si své existence. Vědomí existence fyzického těla není vždy omezeno aktuálními fyzickými hranicemi těla, jako je tomu

²³ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 82.

²⁴ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 84.

²⁵ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 87.

třeba v případech, kdy se člověk cítí být v harmonii např. s nějakým strojem, automobilem či kolem, které pak pociťuje jako prodloužení svého těla fyzického. Tělo samo a jeho uvědomění si, může člověka v prostoru jak omezovat, jako se tomu děje např. při závratí nebo ho ovlivňovat pozitivně, jako je tomu během tance. Jak sami své tělo vnímáme? Je nezpochybnitelné, že vnímání fyzického těla, je individuálně specifické v závislosti na držení a pohybech těla, lehkosti s jakou se člověk pohybuje, na naší síle, kterou disponujeme. Těmito kategoriemi posuzujeme své fyzické „já“. V souvislosti s psychopatologií jsou choroby či poruchy pojící se s pokřiveným vnímáním svého těla typické pro hypochondrii a narcistní poruchu osobnosti.

Zvláštním případem mezi odchylkami vnímání vlastního těla jsou případy amputovaných končetin. Ačkoliv byly končetiny amputovány, jsou pacienti pociťovány, jako by je stále měli, neboť myslí zažitě tělesné schéma amputaci do svého konceptu ještě nezpracovalo faktický stav. Jedná se o pocitový klam vnímání, které je podle Jasperse lokalizováno v mozkové kůře. Pacienti ví, že jsou po amputaci, přesto amputované končetiny pociťují, jako by dále byly součástí jejich těla.²⁶

Projevy abnormálního vnímání těla jsou různé, může se jednat o tzv. tepelné halucinace, kdy se pacientům jeví podlaha nesnesitelně horká, či jinými způsoby pociťují nesnesitelnou horkost a teplotu nebo naopak na své pokožce pociťují neexistující ledový vítr, podobné poruchy vnímání lze pozorovat v souvislosti s vnímáním vlhkosti. Je – li porucha vnímání na úrovni svalových smyslů pacienti, mohou pociťovat pohyby podlahy, která se propadá a zase zvedá, pacienti se cítí jako by padali, létali, objekty v jejich rukou se jim zdají příliš těžké nebo neobvykle lehké. Dojde-li k halucinacím mluvicího aparátu, myslí si pacienti, že mluví, ačkoliv jsou zticha.

Zejména pacienti trpící schizofrenií popisovali různorodé stavy svého těla v nevyčerpatelné mnohosti forem: své tělo pociťovali jako by se změnilo v kámen, vyschlo, bylo prázdné, duté, zablokované nebo, že jejich končetiny jsou ze skla.

²⁶ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 89.

Jinými stavy vybočující z normy a spadající do psychopatologie vnímání těla, jsou pocity změn proporcí těla. Pacienti svá těla pocítují jako nepřírozně zvětšená, zesílená nebo ztěžklá, zajímavé je, že u těchto halucinací se podle pacientů mění v souvislosti s tělesnými změnami i okolí, například postel a polštář se zvětšuje, tak jak se zvětšuje pacientovo tělo.

3.4 Mylná představa a vnímání reality

Mylná představa vnímání reality je, podle Jasperse, transformací v našem celkovém uvědomování si reality. Při mylné představě v psychopatologickém smyslu je do oné falešné představy zapojeno i myšlení pacienta a jeho myšlenkové pochody a soudy. Mylné představy jsou charakterizovány:

- Pacient je o nich nevyvratitelně přesvědčen
- Vůči jiným zážitkům jsou nepropustné
- Jejich obsah je nemožný

Jaspers uvádí tři pohledy na původ mylných představ²⁷:

1. všechny mylné představy jsou pochopitelné – mylné představy podle něj vycházejí z uvědomění si změny vlastní osobnosti. Tak jako si paranoici myslí, že jejich změna, je vnímána i jejich okolím a že jsou za ní pronásledováni. Tento koncept vzniku mylné představy hraje jistou roli u paranoidních pacientů a u psychóz.
2. příčinou mylné představy je nedostatek inteligence – mylné představy jsou vysvětlovány jako chyba v logickém úsudku a vytváření nelogických soudů. K tomu mají sloužit statistiky prokazující nižší inteligenční kvocient u paranoidních pacientů. S tímto Jaspers nesouhlasí a poukazuje na fakt, že duševní choroby všech druhů se vyskytují i u lidí s nadprůměrnou inteligencí.
3. mylná představa je důsledkem jakéhosi jevu v životě jedince – může to být zkušenost či zážitek, porucha myšlení nebo mentální výtvar.

²⁷ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 96.

3.5 Pocity a emoce v pojetí psychopatologie

Při analýze pocitů a emocí se psychopatologie potýká s různými aspekty této složky, která utváří osobnost člověka. Pocity lze definovat jako stránku vědomé osobnosti člověka, kdy jsou pocity například aspektem, který jej definuje. Jaspers to přibližuje takto: „*můj smutek v kontrastu s pocitem ze smutné krajiny.*“²⁸ Skrze tento kontrast se člověk vlastně vymezuje, sebeurčuje, byť vůči své osobní momentální spojitosti s něčím, v tomto případě s krajinou. Pocity mohou být také vymezovány opozitními pocity, jako je tomu např. při rozlišování emocí potěšení a utrpení, napětí a uvolnění, vzrušení a klid. Emoce lze dále klasifikovat podle jejich objektu, kterým je v případě skutečných emocí, které jsou v rámci psychopatologie v normě, subjekt sám nebo někdo jiný. Velmi používaná je klasifikace pocitů je založena na posuzování intenzity emocí a délky jejich trvání, přičemž dochází k rozlišení pocitů, afektů a nálad. „*Pocity jsou individuální, jedinečné a rozrušující stavy naší psychiky. Afekty jsou momentální a komplexní procesy velké intenzity.*“²⁹ Náklady jsou stavy mysli, které ovlivňují pocity a zabarvení celého psychického života. Pocity obecně lze definovat jako stav sebe samého, člověk je smutný nebo veselý a tyto pocity jsou i jeho stavem. Při posuzování abnormalit emočních a pocitových stavů pracuje Jaspers s těmito aspekty: změny tělesných pocitů, které jsou typické pro onemocnění poruchy osobnosti, psychóz a schizofrenie a také u depresivních pacientů. Pacienti například cítí tlak v žaludku nebo na krk, nesnesitelná bolest na prsou, případně pacienti pociťují na své hrudi obrovské trápení a smutek.

V některých případech psychických onemocnění dochází v souvislosti s pocitovým vnímáním a emocemi ke stavu apatie, což je termín pro absenci emocí a pocitů. To je charakteristické pro akutní psychózy, kdy se pacient dobře orientuje a je plně při vědomí, vše si pamatuje, smyslově vnímá, ovšem jeho pocity jsou zcela indiferentní. Tito lidé jsou schopni vše ve svém životě vnímat, ale nejsou s to cokoliv prožít, což na skutkové úrovni znamená, že nekonzumují potravu, jsou neteční ke svým zraněním

²⁸ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 109.

²⁹ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 109.

v takovém rozsahu, že bez lékařské ošetřující péče by zemřeli hlady. Tyto poruchy pocitového vnímání se objevují u určitých poruch osobností jako je např. psychopatie a dále u deprese. Pacienti si ztěžují na naprostou ztrátu pocitů vůči svým blízkým, světu i vůči sobě samým. Jaspers se dále zabývá tzv. nezávislými pocity, kam řadí úzkost, neklid abnormální pocit štěstí.

Sebepojímání v psychiatrickém bádání Karla Jasperse

Podle Jasperse jsou pro sebe – pojmání neboli sebeuvědomění charakteristické tyto obecné rysy:

- vědomí toho, že jsem aktivní, zažívám pocit aktivity
- vědomí jednoty – jsem si vědom toho, že jsem jednota
- vědomí identity – jsem si vědom toho, že jsem to vždy a stále já
- vědomí sebe samého coby rozlišení a vymezení vůči vnějšimu světu

Abnormality v sebe-pojímání jsou vždy v rámci jednotlivých výše uvedených charakteristik, které se projevují chybným vnímáním těchto obecných rysů. V určitém období života je běžné, že jedinec pociťuje změnu vlastní osobnosti, je tomu tak například během puberty, kdy to není považováno za abnormalitu v psychiatrickém smyslu. Změny v uvědomování si sebe sama, které následně psychiatrie řeší, se dostávají postupně, od mírného pocitu odlišnosti přes pocity nejistoty o sobě samém po celkovou změnu ve vnímání sebe sama. *„Někteří pacienti uvádějí, že nyní přemýšlejí odlišně, cítí a vnímají jinak, než jak tomu bylo dříve.“*³⁰

3.6 Experimentální výzkumy a práce v psychopatologii a jejich metodologie

V oblasti psychiatrie se Jaspers zabývá experimentální prací a výzkumy, které jsou zaměřeny na psychologickou studii chování a projevu individua. Pro vymezení

³⁰ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 127.

psychologického experimentu po metodologické stránce je podle Jasperse nezbytné, držet se následujících dvou zásad³¹:

- **určit si cíl a náplň experimentu**, co jím chceme sledovat – např. zda použijeme asociační test, při kterém pacient říká první slovo, které mu přijde na mysl, nebo zda použijeme test pozornosti, test pracovní kapacity, test učení apod.
- **zohlednit rozmanité povahy experimentálního pozorování**, pozorování může mít např. formu jednoduchého nahrávání chování nebo se může jednat o náhodné pozorování, v experimentu může být také použita např. role pozorovatele nebo sebe-pozorovatele, každá forma těchto experimentů má mnoho modifikací, které musejí být brány v potaz.

Při aplikaci experimentálních testů a pozorování a následné analýze získaných informací a dat je nutné vycházet také z faktu, že každé chování a výkon odhaluje individuální rozdílnost. Toto je zřejmé např. u druhu představivosti či paměti, která u jedince převládá a kterou jedinec preferuje, zda představivost vizuální nebo akustickou. Do této oblasti zahrnuje Jaspers i debatu k tématu pravorukých a levorukých jedinců. Příznačné pro leváky je, že jsou dle statistických údajů, vždy v menšině. Jaspers upozorňuje na neblahé následky přeučování leváků, kteří pak prokazatelně trpěli různými variantami vad řeči, po přeučení leváků na praváky trpělo vadou řeči 61% chlapců a dokonce 81% dívek, což podle Jasperse dokazuje, že dominance jedné hemisféry je nutná pro vývoj vyšších center mozku, zejména pro vývoj centra řeči.³²

Při výzkumu a měření inteligence vychází psychiatrie vždy z aktuálního výkonu a chování. Nicméně celkové posuzování inteligence jedince je spoluutvářeno posouzením osobní historie jedince, konverzací a testy. Posuzování inteligence je velmi složité a komplikované, není žádná exaktní metoda s přesně definovanými výsledky,

³¹ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 166.

³² JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 208.

kteřá by byla absolutně použitelná a platná. Při testu jistých vlastností, jako je např. barvoslepost jsou výsledky testu absolutně platné, můžeme bezpečně určit, kdo barvoslepy je a kdo není, pokud se ale snažíme vybrat nejvhodnějšího kandidáta pro pracovní pozici, je test, kde se analyzují schopnosti a inteligence jedince, co se výsledků týče problematičtější a ne tak jednoznačný, například nejinteligentnější jedinec nemusí být pro danou pracovní pozici nejvhodnějším kandidátem.

3.7 Sebereflexe

Pro člověka je sebereflexe jednou z charakteristik, jenž člověka určuje a vymezuje z říše živočichů. „*Sebereflexe je neoddělitelný element v psychice člověka, které lze porozumět.*“³³ Sebereflexe je spojena se vztahem mezi vědomím a nevědomím člověka. Pro Jasperse je reflexe obecně osvětlení, které se rodí při separaci toho, co je k sobě navzájem vázáno či spojeno. Výsledkem reflexe je vědomí sebe samého coby osoby. Reflexe přináší osvobození od determinované definitivnosti, člověk jí získává možnost, potenciál. Na místo, aby byl člověk svázán symboly, získává, díky reflexi a znalostem z ní plynoucí svobodu k tomu symboly transformovat. Náš život je neustálým propojením toho co je zamýšlené a vědomé a toho, co pochází z našeho nevědomí, jedno bez druhého neexistuje (vědomé bez nevědomého a naopak) Jaspers upozorňuje, že sebereflexe je něco esenciálně odlišného od znalostí a vědomostí. „*Vědět, že někdo ví, není to samé jako vědomost sama.*“³⁴ Struktura sebereflexe je v Jaspersově pojetí hierarchická, neboť izolovaná sebereflexe neexistuje. Tato hierarchie je následující:

1. sebezpozorování – jedinec pozoruje sebe samého, je zde přítomna vzdálenost a odstup mezi jedincem a tím, co pozoruje. Postoj jedince je ke všem datům neutrální
2. sebezpočopení – jedinec se snaží vnést světlo do svých motivů a pohnutek. Tato činnost je vždy relativní a nekonečně rozmanitá.

³³ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 347.

³⁴ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 349.

3. sebeodhalení – to není přístupné pouhým pozorovatelům, odhalení mému já dochází vnitřní aktivitou, která mě přeměňuje. Toto odhalení přichází k bytí sám sebou, nikdy ne k bytí coby objektu.

Psychologie není schopna zodpovědět otázku „Co je doopravdy individuum?“ Všechny role člověka jako osoby mohou být od něj odděleny, člověk stojí vně oněch rolí, tyto role nejsou on ve smyslu jeho já.³⁵ Z psychologického hlediska je vědomí sebe samého spjato s uvědomováním si vlastního těla, tím se vymezuje problém vztahu těla a ducha. Skrze své tělo, respektive vzhledem k jeho uvědomění si svého těla, může člověk prohlásit, že něco je a tělo je jeho nástroj.

Abnormální mechanismy a pojetí osobnosti

V oblasti psychopatologie se při zkoumání a určování norem pracuje s posuzováním normálního a abnormálního vůči osobnosti člověka. Jaspers v knize „Všeobecná psychopatologie“ pojednává o normálních a abnormálních mechanismech, jejichž určení se aplikuje na lidskou mysl a její pochody. Jak tedy vymezuje abnormální mechanismy a jevy? Abnormálním označuje takový jev, jehož výskyt, stupeň a trvání jde za hranici toho, co je běžné, jev posuzujeme z hlediska známého průměru, k němuž vztahujeme to, co již bude označeno za patologii. Za abnormální je také považováno spojení, které se změnilo ve fixaci a v mechanické zvyky, jako je tomu např. i fetišismu, nutkavých představ apod. Jakmile je narušen normální vztah mezi vědomím a nevědomím, stává se v psychologickém pojetí abnormálním, to se týká mechanismu „přepínání“, se kterým se setkáváme při hypnóze, autohypnóze a sugesci, kdy následkem hypnózy, ve které se řešila např. nespavost, dochází k nekontrolovatelnému usínání během dne.

Osobnost člověka je klíčovým předmětem zájmu psychopatologie. Co tímto pojmem „osobnost“ Jaspers vlastně rozumí? Jedná se o individuálně odlišné a charakteristické spojení v psychickém životě daného člověka, které je utvářeno

³⁵ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 354.

komplexní jednotou obsahu každého individua.³⁶ Osobnost psychicky zdravého a normálního člověka nelze vymezit pouze správným přiřazením reakcí na podněty. I člověk postižený idiocií může utéci od děsivého objektu. To co vymezuje osobnost je nutný pocit svého já a pociťování sebe samého jako individua. Rovněž individuální variace např. v paměti, studijních schopnostech atd. nemohou být zaměňovány s osobností člověka. A ačkoliv je velmi úzké spojení mezi osobností a inteligencí, nelze je považovat za to samé. Inteligence je totiž nástroj, který nám slouží k práci, a který můžeme měřit a porovnávat, naproti tomu je osobnost spojení v sobě, které si je sebe samého vědomo. Osobnost je konstituována z psychických událostí a projevů, které prožívá individuum, jenž je si sebe samého vědomo.

V případě posuzování abnormality osobnosti neexistuje jednoduchá odpověď, kdy a proč je osobnost abnormální. Jaspers rozlišuje dva typy abnormálních osobností:

1. abnormální osobnosti, které jsou nositeli dispozic, jenž se odchyľují od průměru a jeví se jako extrémní varianta lidské přirozenosti.
2. osobnosti, které jsou skutečně nemocné, důsledkem procesu, který se u zdravých jedinců nevyskytuje.

V prvním případě nehovoříme přímo o duševní nemoci, ačkoliv se jedná o vychýlení z normy v rámci druhové variability. Variace se ale vyskytují i v základních osobnostních dispozicích jako je temperament anebo síla vůle. Je rozdíl mezi reakcí osoby povahy sangvinika, který reaguje živě až živelně a vyhledává extrémy nebo flegmatika, jenž se nenechá vyvést z rovnováhy. Člověk prožívající abnormální radost je v euforii, jejíž protipól je deprese. U jednotlivců je také rozdíl v síle vůle. Ti, kteří ji mají slabou, jsou manipulovatelní a nedůslední a disponují malou energií, splývají se svým okolím, naproti tomu lidé se silnou vůlí jednají energicky ve všem, do čeho se pustí. Nejdůležitější ale je dispozice týkající se citů, existují totiž psychopatičtí jedinci, kteří např. naprosto postrádají smysl proto, co je správné, nevnímají a nereflektují city a lásku k jejich osobě svých příbuzných a přátel, nemají žádné sociální impulsy, neradi pracují a páchání kriminálních činů je pro ně potvrzování toho, že jejich moc a síla je

³⁶ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 428.

neotřesitelná. Dalším abnormálním typem jsou fanatici, kteří zbožší své přesvědčení tak extrémně a slepě, že s ním riskují celou svoji existenci. Míra agresivity u fanatických jedinců je variabilní a osciluje mezi vysokou agresivitou až po „umírněné“ fanatiky, jedná se často o osoby sektářské a zastánce esoterických doktrín.

Posledním rozlišením, které si uvedeme, v rámci psychopatologie osobnosti, je neurasthenický a psychastenický syndrom. V prvním případě jsou lidé trpící tímto syndromem „*dráždivě slabí*“³⁷, přecitlivělí a abnormálně reagující na jakýkoliv stimul, tento syndrom pokrývá všechny příznaky vyčerpání a přepracování. Psychastenický syndrom je obtížnější rozlišit, lze jej obecněji charakterizovat jako snížení psychické energie a odolnosti. Typická je nerozhodnost, pochyby a fobie, které znemožňují aktivitu a činnost. Jedinec nezvládá integraci rozmanitých zkušeností a zážitků.

Přínos Karla Jaspersa oboru psychiatrie

Rozborem Jaspersova základního díla v jeho psychiatrické činnosti jsme ukázali jeho vědeckou a myšlenkovou originalitu, výborné metodologické znalosti a schopnost systematicky rozpracovat získané poznatky. Jaspers k psychopatologii a jejím problémům přistupoval na základě porozumění, jímž rozuměl vědeckou metodu, jenž je implicitně hodnotnější, než metoda vysvětlovací.³⁸ Svým komplexním a uceleným dílem unikátně koncipoval spektrum a rámec psychiatrického tématu a fenoménu psychopatologie a předmětu jejího zkoumání, jenž je dodnes aplikován při bádání a výzkumných pracích, stejně tak, jako jeho definice terminologické, kterými umožnil psychopatologické problémy klasifikovat a dále důsledněji analyzovat. Jeho zařazení specifických projevů dle jejich obsahu i formy mezi projevy patologické, je používáno a aplikováno o desetiletí později.³⁹

³⁷ JASPERS, Karl. General Psychopathology. Baltimore and London: The Johns Hopkins University press, 1997. S. 441.

³⁸ RÁDL, Emanuel. Dějiny filosofie II. Praha: Votobia, 1999. S. 488.

³⁹ RICHTEROVA, L., TRNKA, V., HOLUB, V., MEČÍŘ, J. Psychopatologie. Praha: SPN, 1969. S. 16.

4 Karl Jaspers - filosof

4.1 Ideoví předchůdci existencialismu

Vzhledem k tomu, že je filosofie Karla Jaspere existencionální, je pro pochopení jeho filosofických východisek potřebné zasadit jak myšlenky samotného Jaspere, tak i dalších představitelů existencialismu do širšího filosofického kontextu, na který existencialisté navázali, proto se seznámíme s filosofií myslitelů, kteří existencialistickou filosofií ovlivnili a inspirovali.

Sören Kierkegaard

SÖREN Kierkegaard se narodil v Kodani roku 1813, kde také studoval teologii. Roku 1841 vycestoval do Berlína, kde se stal posluchačem Schellinga, po návratu do Kodaně se živil jako samostatný spisovatel.

Tento filozof ovlivnil pozdější existencialistické filozofy svojí naukou o úzkosti a tezí o osamělosti člověka. Podle Gabriela Marcela byl Kierkegaardův vliv na filosofii dvacátého století odpovědí na hlubší potřebu naší doby.⁴⁰ Stěžejními myšlenkami tohoto dánského filosofa byly otázky vůle, svobody a volby člověka. *“Pro něho se totiž filosofie stává učením o lidské existenci, pokusem odpovědět na otázku, proč vlastně člověk je, co je smyslem jeho života, přičemž tento smysl života není vázán strukturou vnějšího světa.”*⁴¹ Podle Kierkegaarda je nutné, k tomu aby člověk poznal sám sebe a mohl na sebe filosoficky nahlížet, aby se člověk uzavřel do sebe a oprostil se od vnějšího světa. Jde mu především o pochopení sebe samého, tím se vymezuje proti Hegelovi a jeho světu coby rozumně uspořádanému systému. Rozum je podle Kierkegaarda nedostačující při snaze poznat sám sebe, naopak poznání světa, které nám rozum může zprostředkovat, nás sice může obohatit, ovšem také odvést od pravého poznání, od vztahu člověka a Boha. Kierkegaard nesouhlasí s tím, že lze poznat sám sebe na základě myšlenkové analýzy svého vnitřního já. To co o mě hovoří a vypovídá,

⁴⁰ STÖRIG, Hans Joachim. Malé dějiny filosofie. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. S. 445.

⁴¹ STARK, Stanislav. Filosofie 18.-20.století:vybrané kapitoly. Plzeň: ZČU, 2001. S. 13.

je činnost, stávání se a změna. Existence v jeho pojetí je dynamický, proměnný, živý proud, který nás nepřetržitě vytváří.

Nová filosofie existence, kterou Kierkegaard reprezentuje, pracuje s novými filosofickými kategoriemi a pojmy jako jsou smrt a strach z ní, úzkost, osamělost, smysl života, lidská existence. Odvrat od světa je podle Kierkegaarda nutný neboť svět nám o sobě samém nic neřekne. Chce pochopit člověka, porozumět mu a nalézt o něm pravdu skrze sebereflexi lidského života. Kierkegaarda nezajímá rozumové poznání světa, ke kterému člověk dospívá, zajímá ho spíše, jak člověk svět prožívá. Povýšil subjekt na pravdu, kolik je osobností, tolik existuje pravd.⁴²

Člověk se musí rozhodovat, musí volit. To je jeho svoboda, která ovšem není bezbřehá a nedefinovaná, naopak je jakýmsi úkolem a povinností. Kierkegaard polemizoval nad tím, jak je podivné, že přesto, že ve své existenci nemůžeme nic rozvažovat, v existenci volíme krok vpřed. Cokoliv učiníme má nejisté a nepředvídatelné důsledky a dopady, nikdo neví, co jej čeká v příštím okamžiku jeho života. Ačkoliv nic nevíme a kolem nás se tak rozprostírá prázdnota budoucnosti, jednáme. V každém okamžiku našeho života jednáme, rozhodujeme se totiž, vybíráme z možných variant a činíme volbu. To Kierkegaard vysvětloval předrozumovou důvěrou v existenci prostoru, do něhož v okamžiku každého rozhodnutí vstupujeme, ačkoliv o něm vůbec nic nevíme. Pokud bychom v něj důvěru neměli, existence by pak nebyla možná. Podle Kierkegaarda potvrzujeme touto důvěrou existenci a přítomnost Boha, k jehož poznání nebo uzření podle tohoto filosofa nepotřebujeme žádné církevní instituce, dogmata ani jiné prostředníky, Kierkegaardova filosofie směřuje k Bohu. Vztah člověka k Bohu je pro něj intimním zážitkem, k němuž člověk dochází sám v sobě skrze vypjaté, existenciální okamžiky a situace v životě člověka. Samo náboženství je pro něj synonymem hlubokého prožívání víry, kterou posuzuje bezvýhradným odevzdáním se Bohu. Víra je vášnivé překročení rozumu. Kierkegaard deklaruje svoji víru v absurdnosti, protože právě víra může zachránit smysl špatného světa, bez víry člověka pohltní strach a rozechvění. Kierkegaard logicky kritizuje náboženství, ať už katolické nebo protestantské, neboť podle něj jsou tyto oficiální

⁴² KOSSAK, Jerzy. Existencialismus ve filosofii a literatuře. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1978. S. 71.

náboženství pouhým vítězstvím formy nad obsahem. Jeho niterné pojetí víry bez potřeby jakékoliv obřadnosti je v rozporu s téměř všemi funkcemi církve.

Kierkegaard v souvislosti se svobodou kritizuje etiku a její obecně platné normy, které působí proti individualitě, jedinci i svobodě rozhodování. „*Podle Kierkegaarda druhým nepřítelem autentického bytí člověka je tedy ateistický etický postoj, prikazující hledat štěstí v realizaci morálních hodnot.*“⁴³ Lidé žijící v tomto duchu, nemají ve svém počestném životě vyšší cíle a toto jednání postrádá hlubší vnitřní smysl. V dodržování těchto norem nespátňuje Kierkegaard zaručení mravnosti a odpovědnosti, nýbrž jen pouhou a obyčejnou poslušnost, zohledňuje individualitu a rozlišnost lidských životů a staví se proto odmítavě k zobecňování, kterým pro něj jsou i etické normy. Prává mravnost a odpovědnost se nabízí člověku v hluboké osobní víře, což Kierkegaard uvádí do souvislosti s příběhem z Bible o obětování syna Izáka Abrahámem. Eticky se jedná o čin odsouzeníhodný a absurdní, pokud jej, ale nahlížíme optikou víry, pak se jeví jako modus toho, jak se má člověk rozhodovat a jak má konat. Obětování syna Izáka se pak díky víře a vztahu s Bohem nestává vraždou, ale aktem lásky. Kierkegaard kritizuje nešvary moderní společnosti: odcizení, masovost společnosti se sklonem nechat se manipulovat, vyhýbání se aktivnímu životu a participace na něm a namísto toho raději nezúčastněně přežívat. Proti tomu ale stojí cesta k Bohu a tedy k plné existenci. Je to však cesta plná úzkosti skrze tři stádia:

- Estetické stádium – rizikem tohoto stádia je možné podlehnouti smyslovým zážitkům, kterým podlehneme a naše uspokojení se tak stane povrchním.
- Etické stádium - to sice nabízí pochopení potřeby oběti, ale neřeší problém naší konečnosti a smysl této konečnosti. Představuje snahu o naplnění mravního ideálu v němž ale lidé ztrácejí svoji individualitu, jenž ustoupila obecným principům. Člověk tak staví morálku nade vše.
- Náboženské stádium – teprve skrze toto stádium se plně oddáme Bohu, zde hledají lidé smysl života a zřeknutím se světa a svého vlastního štěstí se přibližují Bohu.

⁴³ KOSSAK, Jerzy. Existencialismus ve filosofii a literatuře. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1978. S. 69.

Člověk je při hledání Boha sám a toto osamocení je pak vykoupeno nebo spíše vyváženo pochopením, že víra stojí nad vším, nad rozumem, nad citem i vůlí.

Kierkegaard se svoji filosofií snaží nalézt Boha, k němuž směřuje člověk i lidská existence a jemuž je člověk podřízen. Jeho filosofie je filosofií teologickou a je neoddělitelně spojena s vírou v nejvyšší bytost. Hledání Boha se děje prostřednictvím člověka, proto k němu není zapotřebí vnější svět, jehož se tedy můžeme zříci a který nám často přináší konflikty a osamělost, což sám Kierkegaard svým životem potvrzoval. Ale právě duchovní člověk je schopen snést ono osamocení.

Friedrich Nietzsche

Friedrich Nietzsche se narodil v Röckenu u Lützeny roku 1844, studoval filosofii a stal se profesorem v Basileji. Trpěl však duševní chorobou, kvůli které nemohl později vyučovat. Jeho dílo je označováno za neuspořádané a chaotické, přesto měla jeho „filosofie života“ dalekosáhlý dopad na myšlení dvacátého století. Svoji filosofií navázal na Schopenhauera a jeho motiv tragédie lidského osudu.

Nietzsche upozorňuje, že dosud se v ohnisku zájmu filosofie objevovalo vše, co obklopuje člověka, jen ne on sám a jeho život. Předmětem zkoumání filosofie se tak stává struktura života a jednání člověka, hledá se to, co je jeho určením. Touto určeností člověka je podle Nietzscheho vůle k moci, která je jeho podstatou, jakož i podstatou světa. Je podstatou světa, který je proměnlivý a stále se opakující. Nietzsche hovoří o principu věčného návratu, stále se opakujícího vzniku a zániku, stejně tak jako život člověk směřující od zrození ke smrti. Věčný návrat však vítězí nad smrtí, neboť činí člověk obdařeného vůlí k moci nesmrtelným. Člověk je poznáním o moci nad vlastním osudem, o vědomí o tom, že jej utváří, otřesen, neboť je zvyklý nechat si vládnout. Toto vědomí unese pouze nový člověk, zbavený slabošství, vývojově vyšší druh člověka: nadčlověk. Nadčlověk, který uskuteční svoji vůli k moci a bude ovládat svět. Podle Nietzscheho je pak třeba přehodnotit všechny hodnoty a jejich hierarchii. To co je opravdu mravné je totiž to, co je možno podrobit volbě, to co prostor pro volbu poskytuje. Měřítkem hodnot se stává vůle, která je neomezovaná a dobré je to, co chce, co člověku prospívá. Západní hodnoty, plynoucí především z tradice křesťanství jdou svojí povahou proti této vůli. Mravní ideál poslušnosti je iluze, kterou je třeba odhalit. Stejně tak je iluzí náboženství pro Nietzscheho symbolizované křesťanstvím

s představou, že Bůh vládne člověku. Pro Nietzscheho je bůh mrtev, protože nemá moc určovat život člověka, vládu Boha střídá vláda nadčlověka. „*Smrt boha v Nietzscheho podání totiž znamená nastolení principu síly, individuality odmítající soucit, spolupráci. Nietzsche činí nadčlověka absolutně svobodnou bytostí, bytostí, která odmítá všechny představy vnucované lidstvu náboženstvím.*“⁴⁴

Hodnoty je třeba znovu posoudit a podrobit morálce panské. Vůle je však energií, která má sebe samu neustále překonávat, člověk se musí zříci všeho, co ho omezuje a brzdí, je nutné odhodit slabošství a stát se nadčlověkem. Nadčlověk bude vládnout, bude absolutně svobodný a bude vládnout i těm lidem, kteří nejsou s to stát se nadčlověkem a stanou se tedy otroky. Tyto Nietzscheho myšlenky byly později zneužity německým fašistickým režimem při demonstraci údajné nadřazenosti jedné rasy nad ostatními, ačkoliv Nietzscheho vize nadčlověka nejen, že nebyla spojena s germánskou rasou, ale nebyla spojena s žádnou rasou vůbec. Jednalo se totiž spíše o představu síly člověka a jeho hrdinství v antickém pojetí opěvování fyzické krásy, síly a zdatnosti člověka.

V neposlední řadě se Nietzsche stává kritikem rozumu a rozumovosti člověka, kritice podrobuje vědu obecně, především vědy o člověku a jejich strnulosti a nabádá k vytvoření nových věd nebo spíše nového způsobu uvažování, které povede k pochopení života člověka. Prostředkem tohoto pochopení se může stát i umění, neboť zachycuje neustálou dynamiku lidského života. „*Obrat k člověku, lidskému životu, výzva k odmítnutí strnulosti a popisnosti staré vědy a s ní spojeného lidského myšlení, konstatování krize lidského rozumu, krize hodnot, krize morálky, to jsou jen některé nejdůležitější podněty, kterými Nietzscheho filosofie inspirovala další filosofický vývoj.*“⁴⁵

⁴⁴ STARK, Stanislav. *Filosofie 18.-20.století:vybrané kapitoly*. Plzeň: ZČU, 2001. S. 21.

⁴⁵ STARK, Stanislav. *Filosofie 18.-20.století:vybrané kapitoly*. Plzeň: ZČU, 2001. S. 21.

4.1.2 Existencialismus

Filosofii Karla Jaspere řadíme k filosofii existencialismu⁴⁶, tato filosofie se etablovala především na území Francie a Německa, tyto země jsou považovány za centra tohoto filosofického směru, přibližně ve dvacátých letech dvacátého století. Správně se táže Jerzy Kossak ve své knize „Existencialismus ve filosofii a literatuře“ zda se jedná o jeden směr nebo více proudů, které jsou spolu volně spojeny?⁴⁷ Jak později konstatuje, byl existencialismus mnoha svými spoluvůrci opuštěn, problematika jeho jasného vymezení a definování je podle něj především, že tento směr nikdy nepřijal podobu uzavřené doktríny.

Tento filosofický směr akcentuje pozornost na člověka a jeho bytí ve světě, hlavními aspekty, jimiž se tato filosofie zabývá je místo člověka ve světě a co život pro jedince obnáší a jak jej člověk jako individuum prožívá. Z ohniska zájmu tedy mizí otázka „Co je svět?“ Filosofie v existencialistickém pojetí lze definovat i takto: „*Stává se jednoznačně filosofií prožívání světa, filosofií prožitku. Prosazuje se tak dále antropologický princip ve filosofii, ale současně se uskutečňuje další rozvíjení podnětů moderního subjektivismu.....Existencialismus je zároveň učení, které se stará o lidské existování. Staví do centra pozornosti otázku, proč člověk je, jak je, co má dělat se svým životem, jak se k němu stavět.*“⁴⁸ Tedy také co je smyslem existence a bytí člověka? To nám Jaspers přibližuje ve svých přednáškách sebraných v knize „Filosofická víra“ takto: „*Dnešní úlohou je nově založit autentický rozum v existenci samé. To je nejnaléhavější požadavek v duchovní situaci, jak ji určili Kierkegaard a Nietzsche, Pascal a Dostojevský.*“⁴⁹ Jaspers byl prvním představitelem existencialismu a na rozdíl od Heideggera, Sartra i Camuse, se k tomuto označení své filosofie hlásil.

⁴⁶ EXISTENCIALISMUS - filosofický směr zasahující také do literatury a celkového kulturního dění své doby. Termín existencialismus tedy neoznačuje pouze filosofické myšlení, ale i umělecký směr, který se prosadil v literatuře u umění (jeho představiteli jsou ve Francii např. J.-P. Sartre, Albert Camus), kde reflektoval především krizi existence a života člověka, který po konfrontaci s mezními životními situacemi hledá smysl života a bytí. Dalšími představiteli existencialismu jsou např.: Tillich, Bultman, Buber, Heidegger. Existencialismus je možné rozlišit na teistický- východisko z krize se nabízí v cestě k Bohu a existencialismus ateistický.

⁴⁷ KOSSAK, Jerzy. Existencialismus ve filosofii a literatuře. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1978. S. 21.

⁴⁸ STARK, Stanislav. Filosofie 18.-20.století:vybrané kapitoly. Plzeň: ZČU, 2001. S. 57.

⁴⁹ JASPERS, Karl. Filosofická víra. Praha: OIKOYMENH, 1994. S. 96.

Existencialismus reflektoval vzrůstající úzkost člověka z okolního světa, jeho vykořeněnost i chaotičnost života a světa, se kterými byli lidé konfrontováni vzhledem ke zhroucení tradičních hodnot i hrůzných zážitků z války. Všichni existencialisté byli vedle filosofů zabývajících se bytím, také filosofové politickými.

Obecně jsou pro filosofy existencialismu společné určité níže uvedené charakteristiky jejich východisek⁵⁰:

- Existenciální filosofie staví do středu člověka, existencí je vždy myšleno existence člověka
- Vždy pracuje s existencí jednotlivce coby individua a existenciální filosofie je v tomto ohledu subjektivní
- Člověka není možné pochopit a vykládat věcnými kategoriemi, člověk se teprve musí stát, tím čím je
- Svoji snahou o bezprostřední uchopení jsoucna jsou filosofové existence podobni fenomenologům
- Existence není pojímána jako statická danost, neboť je zasazena do času a situace a je považována za proměnnou a dynamickou
- V popředí zájmu filosofie existence je člověk jako individuum, ovšem nikoliv člověk izolovaný. Lidské bytí je vždy spojeno s okolním světem a ostatními lidmi
- Filosofové existence měli osobní zkušenosti se silným existenciálním prožitkem např. ztroskotáním člověka, zhnusení společností nebo náboženský prožitek

Kromě představitelů francouzského a německého existencialismu, o kterých bude podrobněji pojednáno níže, se k filosofii existence řadí také německý myslitel Hans Lipps (1889 – 1941), který se zabýval hlavně studiem jazyka a logiky, které zkoumal v konkrétních situacích člověka promlouvajícího a myslícího. Při své práci vymezoval svá východiska ze samostatného zpracovávání podnětů od Husserla a Heideggera.

⁵⁰ STÖRIG, Hans Joachim. Malé dějiny filosofie. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. S. 445- 446.

Marxista Ernst Bloch (1885-1977) z Německa emigroval do Spojených států. Po návratu do Německa přednášel v Lipsku, ale posléze NDR opustil. Ve svém hlavním díle „Princip naděje“ se zabývá existenciálním principem „ještě ne“, který se zobrazuje ve snění a očekávání.

Italský představitel existencialismu je Nicola Abbagnano (1901 – 1990), jež svoji filosofii sám popisuje jako „strukturální neboli substanciální existencialismus“⁵¹

4.1.3 Francouzský existencialismus

Ve stejné době, kdy se rozvíjel německý existencialismus, vzniká také existencialismus francouzský. V průběhu druhé světové války a po ní je francouzská existenciální filosofie a literatura v rozmachu, její představitelé Sartre, Camus či Marcel dominují na francouzské kulturní a společenské scéně a získávají si uznání převážně v uměleckých kruzích. Vrcholu dosahuje francouzský existencialismus hlavně v 50. a 60. letech dvacátého století.

Jean – Paul Sartre

Literát, spisovatel a dramatik francouzského existencialismu, původním povoláním učitel filosofie na gymnáziu, který byl vynikajícím teoretikem tohoto filosofického směru. Své filosofické názory zapracovával do svých literárních a divadelních her, ve kterých se tázal především po místě člověka ve světě. Původně se přikláněl k filosofickým tezím Martina Heideggera, nicméně jeho vlastní východiska jsou rozdílná. „... člověka označuje jako bytost, u níž existence předchází esenci, která tedy existuje ještě dřív, než je ji možno definovat nějakým pojmem, která namísto toho definuje samu sebe a svou esenci teprve tvoří.“⁵² Jeho filosofie je značně subjektivistická, nepopírá samozřejmě na člověku nezávislou existenci světa, ale člověka vidí apatického až mrtvého vůči tomuto světu. Bytí sice existuje, ale není

⁵¹ STÖRIG, Hans Joachim. Malé dějiny filosofie. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. S. 451.

⁵² BALLESTREM K. a OTTMANN H. Politická filosofie 20. století. Praha: OIKOYMENH, 1993. S. 205.

možné podrobit jej nějakému zkoumání, bytí je v jeho pojení o ničem nevypovídající.⁵³ Sartre odmítá existenci boha a tím pádem i pevně vymezenou přirozenost člověka, která by byla vymezena bohem. Člověku přisuzuje iniciativu při sebe utváření a formování sebe i svého života, tak jak se člověku zlíbí. Člověk je zkrátka tím, čím se sám udělá. Existence je podle Sartra individuální volba, volba člověka, tím pádem je člověk vystaven svobodě, ale na druhé straně je zodpovědný sám za sebe, za to, co ze sebe učinil nebo učiní. Každý člověk se tak snaží utvářet podle svého pohledu, podle toho, co si myslí, že je nejlepší nebo jak by mělo bytí člověka vypadat. To je ovšem velmi subjektivní a každý jedinec na toto nahlíží jinak, každý člověk posuzuje své volby i volby druhého jinak. Lidská vzájemná interakce je tak podle Sartra problematickou záležitostí. *“Spolulidství se u Sartra utváří zcela originálně jako vztah ovládnutí a ovládanosti.”*⁵⁴ Člověk se však potýká úzkostí ze svých voleb a z možnosti volby. Člověk totiž cítí, že svoji individuální volbou zavazují celé lidstvo, bez jakékoliv záruky, že činím dobře nebo bez toho, aby byly k dispozici platná pravidla, kterými bych se při svém rozhodování mohl řídit. Podle Sartra je člověk ke svobodě vlastně odsouzen, stejně tak jako k odpovědnosti, což člověka v podstatě děsí. Sartre zdůrazňuje, že volbě je nemožné se vyhnout a člověk si tento fakt, tedy že volí vždy, musí uvědomovat a nést za něj zodpovědnost. Z tohoto úhlu pohledu se pak i dobrá vůle jeví jako rozhodnutí, dobrou vůlí Sartre chápe rozhodnutí člověka se zmíněné volbě a následné odpovědnosti nevyhýbat, špatnou vůlí naopak rozumí vyhýbání se této nutnosti volit. Lze tedy u něj hovořit o radikální filosofii činu, která má konsekvence v politických postojích a představách tohoto filosofa. Je potřeba zlikvidovat vše, co svobodnou volbu omezuje, tím, co tuto svobodnou volbu v dějinách obnovuje či oživuje je revoluce. Pro dosažení svobody pro co největší skupinu lidí je v jistých situacích ospravedlnitelné i dočasné použití násilí, nemohou-li nesvobodní lidé dosáhnout svobody jinak, než jeho použitím. Takovéto činy nebo revoluce však musejí znamenat větší míru svobody pro celé třídy. Tuto roli, podle Sartra sehrála dělnická třída svým bojem proti nadvládě buržoazie. Jejím úkolem bylo zpřístupnit novou větší svobodu masám, Sartre přitom nevyklučuje, že i tato svoboda bude později vytlačena požadavkem na svobodu jinou skrze další revoluci. V této souvislosti se tedy hovoří o Sartrovo

⁵³ STARK, Stanislav. *Filosofie 18.-20. století: vybrané kapitoly*. Plzeň: ZČU, 2001. S. 63.

⁵⁴ BALLESTREM K. a OTTMANN H. *Politická filosofie 20. století*. Praha: OIKOYMENH, 1993. S. 206

principu permanentní revoluce. Sartre tak představuje debatéra s marxistickým režimem. Jeho sympatie s komunistickým režimem byly příznačné pro země, kde se tento režim moci ještě nechočil. Jeho postoj k tomuto režimu v zemích východní Evropy, kde byl již u moci byl komplikovanější. Obecně soudil, že reprezentuje aktivní prvek politického života, který tak zprostředkovává masám, které toho bez něj nejsou schopny, ale kategoricky nesouhlasil s vojenským postupem a řešením situace v Maďarsku roku 1956 a v Českoslovenku roku 1968. Na marxismu si Sartre vážil dialektiky coby nástroje revolučního myšlení. „*Dokud lze přitom chápat materialismus jako vědeckou analýzu společenských a politických podmínek utlačování a svobody, lze s ním pracovat jako s pomocným nástrojem revoluční filosofie svobody.*“⁵⁵ Po roce 1968 se Sartre k marxismu staví odmítavě a své významné dílo z roku 1960 „Kritika dialektického rozumu“ označuje za ztroskotání.

Albert Camus

Tento dramatik a esejista původem z Alžíru své přiřazení k existencialismu důrazně odmítal a přál si být označován za moralistu.⁵⁶ Přesto se svým dílem řadí k filosofii existence, podobně jako Sartre totiž vnímá svět jako absurdní místo. Člověk se světu nemůže vyhnout, je mu vnucován a samotného člověka ohraničuje, člověk se snaží ve světě zorientovat, což se ukazuje být nemožné a člověk pouze naráží na lhostejnost světa a jeho chaotičnost. Tím člověk zakouší svá vlastní omezení, své limity a hranice. Absurdní na tom je, že člověk je se světem svázán, ačkoliv ho nikdy nemůže postihnout. Dosáhnout důstojnosti lidské existence je pak podle Camuse možné pokud člověk vydrží napětí absurdity, pokud ji sice přijme jako nevyhnutelný fakt patřící k světu, ale zároveň proti ní revoltuje, ačkoliv není vyhlídka na to, že by jí člověk unikl. Tak jak to Camus vyjádřil „Revoltuji, tedy jsem.“

Své politické postoje, které vycházeli z jeho pojmání světa, zaštitil Camus slovem „zdrženlivost“. Její předností totiž je, že má v úctě různé a rozlišné názory a směry, a tak lze dosáhnout spravedlnosti a smíru. Camus sám byl ovlivněn alžírskou válkou

⁵⁵ BALLESTREM K. a OTTMANN H. Politická filosofie 20.století. Praha: OIKOYMENH, 1993. S. 208.

⁵⁶ BALLESTREM K. a OTTMANN H. Politická filosofie 20.století. Praha: OIKOYMENH, 1993. S. 212.

a vydal k tomuto konfliktu veřejnou výzvu v roce 1956. Camus si uvědomuje, že v politice bylo vždy přítomno násilí a pravděpodobně i přítomno dál bude, ale podle jeho názoru je třeba, aby bylo kontrolováno a spoutáno diskuzí zúčastněných stran. Je to právě dialog, který podle Camuse zajišťuje a stráží svobodu, přibližuje spravedlnost a obsahuje solidaritu. Ve svých politických názorech Camus deklaroval, že pro existenci a efektivitu svobodného a spravedlivého zřízení v lidské společnosti je třeba omezit částečně národní suverenitu ve prospěch mezinárodního řádu. Na úrovni národní byl zastáncem posílení pozice a pravomocí obcím na úkor státu, který byl podle něj příliš abstraktní, hájil tedy na svou dobu ve Francii nekonvenční ideu federace. Camus tak odmítá jak veškeré totalitní režimy, tak i násilné revoluce, za což ho ostře kritizoval Jean- Paul Sartre i levicoví intelektuálové, ze kterým původně Camus intelektuálně a názorově vycházel. Camus a Jaspers si byli svými politickými závěry názorově blízcí, byla to právě ona střední umírněná demokratická vize politického světa, která je pojila.

4.1.4 Pozadí filosofie Karla Jaspere

Jaspersova cesta k filosofii byla okrajově naznačena v jeho životopisu. Je obecně známé, že Jaspers sám neabsolvoval žádné oficiální filosofické vzdělání, své znalosti filosofie získal pečlivým samostudiem, snad i proto, se později lišil v přístupu k výuce filosofie. Podle Jaspere měli studenti filosofie především usilovat o dosažení poznání, měli o filosofických problémech samostatně přemýšlet, nežli uchopovat filosofie skrze převzaté „zaručené“ pravdy vědění.

Nyní se budeme zabývat konkrétními mysliteli, jenž utvářeli Jaspersovo pojetí světa, kteří ho inspirovali a s jejichž myšlenkami se Jaspers ztotožnil. Kterými filosofy byl při svém směřování k existenciální filosofii Karl Jaspers konkrétně ovlivněn? Z výše uvedeného je to zřejmé. V čem mu ale byli vybraní myslitelé blízcí?

K jeho inspirátorům lze říci to, že ve své monografii „Tři zakladatelé filosofování“ jmenuje Jaspers tři myslitele, které považuje za zakladatelské postavy filosofie. Jsou to Platón, svatý Augustin a Imanuel Kant. Augustinem se Jaspers jistě inspiroval při své koncepci neuspokojení.⁵⁷ Toto neuspokojení není projevem rezignace člověka, který si

⁵⁷ SOBOTKA, M. Jaspers v roce 1931 in JASPERS, Karl. Duchovní situace doby. Praha: Academia, 2008. S. 8.

právě uvědomil své limity vztažené k možnosti dosažitelnosti poznání, nýbrž je to nespokojení, které člověka pohání k vývoji, je to nespokojení, jehož důvody nelze objektivně pojmenovat ani uchopit, ale které přesto existuje. Jaspersovo pojetí nespokojenosti nemá prvoplánovou souvislost s Bohem coby východiskem z této nespokojenosti, nýbrž nespokojenost vztahuje Jaspers k sobě samému, ke své existenci, kterou člověk nedisponuje a priori, ale je jeho životním úkolem se touto existencí stát. Toto je lidské poslání. Lidská existence a život člověka je spjat s tajemstvím, které má právě filosofie zkoumat. Existenci je třeba rozkrývat a odhalit.

Immanuel Kant

Otázkou existence se zabýval také Immanuel Kant. Kant tvrdil, že se existence projevuje svobodným rozhodnutím. Svobodu podle něj není možné samu o sobě objektivizovat, prokazatelná je pouze v jednání. Z toho do jisté míry vycházel i Jaspers: „*Existence je trvalou možností, stojí v neustálé volbě, zda být či nebýt. Může se získat či ztratit, musí sama o sobě rozhodovat.*“⁵⁸

Podle Jasperse došlo až u Kanta k metodickému propracování myšlenky filosofického projasňování. „*Je to myšlenka jevové povahy našeho pobývání v rozštěpení na subjekt a objekt, vázaného na prostor a čas jakožto formy nazírání, na kategorie jakožto formy myšlení.*“⁵⁹ Jaspers na pozadí Kantova přínosu deklaruje, že bytí není ani objekt ani subjekt. Totéž vztahuje na víru, která pokud není ani aktem subjektu, ale ani pouze obsah, pak může být zpřítomněna pouze jako obojí v jednom. Kant totiž obrátil myšlenku, že k poznání světa docházíme skrze předměty mimo nás a že je naše poznání utvářeno samostatnými předměty, na kterých je závislé, kterými je dáno. Byl to Immanuel Kant, který svojí filosofií uskutečnil obrat k člověku a jeho poznávací činnosti.

Immanuel Kant zpochybnil dosavadní filosofické pravdy a systémy, tím, že odmítl věřit v existenci světa jako takového, uznat ho za objektivní na základě našeho poznání skrze smysly a rozum. Kant oddělil svět „věcí o sobě“, které jsou mimo naše poznání, od světa jevů (fenoménů). Proto je pro člověka nemožné poznat jsoucno, které je „věcí

⁵⁸ BLECHA, Ivan. Filosofie. vyd.3. Olomouc: 1998. S. 176.

⁵⁹ JASPERS, Karl. Filosofická víra. Praha: OIKOYMENH, 1994. S. 13.

o sobě“. Podobně jako Jaspers s transcendentí, která nás přesahuje, pracuje Kant s termínem „transcendentální“, což jsou možnosti lidského poznání a schopnosti tohoto poznání dosáhnout, které jsou člověku vsazeny a existují apriorně.

Poznání je nám v Kantově filosofii zprostředkováno soudy, které jsou dvojí. Analytické, které shrnují již známé poznání, oproti tomu syntetické soudy jsou soudy rozvíjející, přinášejí do poznání nové poznatky a informace. Analytické i syntetické soudy jsou dány jak aposteriorně, to jest, že se opírají o nějakou prostředkující zkušenost a jedná se tedy o poznání vzniklé zkušeností, tak apriorně, to jest předzkušenostně nebo také nezávislé na zkušenosti. To ale vybízí k otázce, jak to, že mohou existovat syntetické apriorní soudy nebo věty, které jsou něčím novým a přitom nevycházejí ze zkušenosti. Kant to vysvětluje tím, že tyto věty jsou našemu rozumu dány. Jako příklad se uvádí základy matematiky, které jsou obecně platné, jsou to výtvary lidského rozumu. Kant se zaměřuje na zkoumání cesty a způsobu poznání jevů světa. Základem poznávání jsou naše smysly a smyslovost, pro které platí, že je pro ně platná apriorní existence času a prostoru, což umožňuje existenci nauk o prostoru a času, matematiky a geometrie. Kant se dále zaměřuje na rozumové poznání, což je rozvažování a čistý rozum. Kant určuje základní kategorie, které jsou formami určující obsah našeho rozumu.⁶⁰

Významnou část Kantovy filosofické práce je jeho etika, při níž vychází z kritiky staré metafyziky. Mravní normy jsou samostatné jevy odvozené z lidského rozumu, směřující k rozvoji lidskosti. Člověk si jimi sám nařizuje, co má činit, aby byl člověkem. Kantův princip kategorického imperativu staví jeho etiku na roveň mravní povinnosti. Kategorický imperativ znamená požadavek, aby člověk vždy jednal podle obecně platného a přijatelného mravního zákona. Člověk, který je svobodný, se tak podřizuje řádu, který sám vytvořil. Původ morálky je Kantem přisuzován Bohu, jehož existence se odvozuje z mravnosti.

⁶⁰ STARK, Stanislav. *Filosofie 18.-20.století:vybrané kapitoly*. Plzeň: ZČU, 2001. S. 5.

4.1.5 Vliv Kierkegaard a Jaspersovy mezní situace

Největší vliv na Jasperse měl ovšem již zmíněný dánský filosof Sören Kierkegaard. Jeho vliv je patrný z Jaspersových „hraničních situacích“ nebo také „mezních situacích“ o nichž platí: *„Mezní stavy mají tu sílu, že nechají rozevřít cosi skrytého a zároveň nevyslovitelného pod povrchem navyklých způsobů existence.“*⁶¹ Tento termín Jaspers etabloval ve svém díle „Filosofie“ coby opozici vůči situacím běžným v životě člověka. Hraniční situace jsou totiž oproti „běžným“ situacím na člověku nezávislé. Prostě existují a ani člověk není schopen je svým působením změnit nebo se z nich vymanit navzdory všem svým schopnostem a možnostem.⁶² Mezní situace jsou totiž vztažené ke konečnosti člověka, k limitům jeho bytí. Zážitek takovéto mezní situace často člověka vede k uvědomění si toho, že je nemůže změnit, a tak tyto situace mění naopak člověka. Podle Jasperse jsou mezní situace při jejich pochopení, pro člověka možností dosáhnout svého opravdového bytí. Co tedy Jaspers považuje za ony hraniční nebo mezní situace? Jednou z nejpochoptelnější mezní situací je pro Jasperse smrt. Snad i proto, že Jaspers prožil, v důsledku své choroby, většinu svého života s vědomím možné smrti vlastní, věděl, že člověk vždy ví, že smrt je nakonec nevyhnutelná. To pro něj ovšem znamenalo cestu k vyrovnání neboť je to jedna z cest k sobě samému, ke svému autentickému bytí. Smrt chápal jednak jako konec existence a jednak jako konec smyslového bytí. Dalšími mezními situacemi pro Jasperse jsou utrpení, boj, vina, situačnost a dějinnost a nahodilost života.

S Kierkegaardem také oba obdobně chápali filosofii a její úlohu v životě člověka. *„I tato filosofie vychází z toho, že existence se již tváří v tvář nejistotě všech jistot a samozřejmostí nemůže spoléhat na nějakou celkovou pravdu. Bytí samo o sobě se stalo problematickým“*⁶³ Filosofie má být jakýmsi prostředkem úsilí jedince dospět k sobě samému. V druhém svazku svého díla „Filosofie“ odkazuje k nápisu na delfském chrámu „Poznej sám sebe“, který jak vysvětluje, přirozeně nechápe jako impulz k tomu

⁶¹ Tamtéž.

⁶² JASPERS Karl. Philosophie I., unveränd. A. Berlin: Springer- Verlag, 2009. S. 203.

⁶³ BALLESTREM K. a OTTMANN H. Politická filosofie 20. století. Praha: OIKOYMENH, 1993. S. 213.

zkoumat své fyziognomické rysy, ale je to nabádání k niternému poznání sebe samého. Další paralela Kierkegaarda a Jasperse se nabízí v chápání dosažení sama sebe. Zatímco pro Kierkegaarda byl okamžik, kdy člověk nachází sám sebe spjat se setkáním s křesťanským Zjevením, u Jasperse je tento okamžik poznamenán transcendencí v Jaspersově terminologii „obemykající“ nebo také „všeobemykající“ Jaspers chápal pojmem „všeobemykající“ také vše, co je kolem nás včetně toho, co je skryto, tedy to co je transcendentní. Jaspersově kategorii „všeobemykajícího“ se budeme věnovat podrobněji dále v oddílu Filosofie a poznání v pojetí Karla Jasperse.

Friedrich Nietzsche

Nietzsche pak Jasperse oslovil kritickou sebereflexí, svými pochybnostmi i svojí snahou osvětlit klamy i sebeklamy člověka. Nietzsche podobně jako následně Jaspers aplikoval psychologický přístup na různá filosofická témata: „*Jaspers od Nietzscheho převzal psychologický přístup k filosofické perspektivě a stejně jako Nietzsche tíhnul k nahlížení filosofických výroků nikoli jako na formálně platné postuláty, ale jako na vyjádření skrytých duševních dispozic*“⁶⁴. U Kierkegaarda i u Nietzscheho vyzdvihuje Jaspers schopnost předvídat krizi společnosti: „*Na to, jakým způsobem oba zvěstují nicotu, na to se po válce slyší jako nikdy předtím.*“⁶⁵

4.1.6 Karl Jaspers a Martin Heidegger

Přátelství s Martinem Heideggerem vysvětluje společné filosofické naladění. Vzájemný vztah Jasperse a Heideggera byl specifický, oba se navzájem inspirovali, zároveň však pro ně, podle Jasperse byla typická jistá odcizenost.

Martin Heidegger byl žák Edmunda Husserla, tento katolík, který původně uvažoval o teologické dráze, je znám, kromě své filosofie, také ve spojitosti s nacistickým režim v Německu, se kterým sympatizoval. Působil na univerzitě

⁶⁴ THORNHILL, Criss. Karl Jaspers [online]. www.plato.stanford.edu. Leden, 2011 [cit.24.11.2011]. Dostupné z <http://plato.stanford.edu/entries/jaspers/>

⁶⁵ JASPERS, Karl. Duchovní situace doby. Praha: Academia, 2008. S. 33.

v Marburgu a následně na univerzitě ve Freiburgu. Heidegger je spolu s Jaspersem řazen k německé větvi existencialismu a to zejména díky svému dílu „Bytí a čas“, ačkoliv on sám to odmítal. Heidegger je jedním z nejdiskutovanějších filozofů dvacátého století, příznivci a odpůrci předkládají různá vysvětlení jeho filosofie a postoje⁶⁶. Pocházel z chudých poměrů a studia na gymnáziu mu zajistila katolická církev. Díky stipendiu katolické církve mohl dále studovat nejprve teologii, ze které odešel na matematicko-přírodovědeckou fakultu a později na filosofii. Po studiích působil jako mimořádný profesor v Marburgu, jeho studentkou byla např. politoložka Hannah Arendtová a jeho rané přednášky se setkali s obrovským ohlasem. V roce 1933 vstupuje do NSDAP a stává se rektorem. V tomto období končí přátelství s Karlem Jaspersem. Později ale odstupuje z rektorského postu a vyhýbá se politickému životu. V roce 1945 přichází zákaz výuky, ale od roku 1952 opět vyučuje, ačkoliv stigmatu z příklonu k fašistickému režimu v Německu se již nikdy nezbavil.

Podobnost Jaspersovy filosofie s filosofií Heideggera je především v Jasperosových filosofických počátcích. Heidegger, který byl o šest let mladší než Jaspers, napsal detailní recenzi Jaspersovy knihy „Psychologie světových názorů“, na které bylo jejich přátelství započato. Tak jako si byl Jaspers názorově v oblasti politiky bližší s Albertem Camusem. Heidegger byl svým politickým pravicovým extremismem spřízněn spíše s Jean-Paul Sartrem, který inklinoval k marxismu tedy levicovému extremismu a později k anarchismu.

Jaspers a Heidegger se ve svém filosofickém pohledu shodnou v tom, že odmítají filosofii jako objektivní vědu, která člověku garantuje jistotu vědění.⁶⁷ Zároveň se ale Heidegger do jisté míry vymezuje vůči otázce „Co je filosofie?“ neboť ta implikuje cosi nad filosofií a mimo ni, jinak řečeno každá odpověď na tuto otázku musí zůstat mimo sféru filosofie.⁶⁸

Jaspers chápe vztah člověka k sobě samému jako klíčový, neboť charakterizuje jeho život. Heideggerovi záleží především na bytím samotném, kdežto Jaspersovo bytí

⁶⁶ POPKIN, Richard a STROLL Avrum. Filosofie pro každého. 2.vyd. Praha: Ivo Železný, 2005. S. 390.

⁶⁷ LANDGREBE, Ludwig. Filosofie přítomnosti. Praha: Academia nakladatelství československé akademie věd, 1968. S. 48.

⁶⁸ HEJDÁNEK, Ladislav. Filosofie a víra. Praha: OIKOYMENH, 1999. S.91.

pojednává spíše o vztahu člověka k sobě samému a tím se lze přiblížit svobodě, tato svoboda je ovšem nepředmětná a je pro člověka opěrným bodem pro odpoutání se od „světského“ života. Člověk si podle něj vybírá, zda se v životě opře o věci konečné nebo nekonečné, jimž rozumí transcenci. Podle významu jaký Jaspers kladl na vztah člověka k sobě samému ve smyslu, že člověk má dospět v poznání sama sebe a být sám sebou, není divu, že tento myslitel odmítal organizovaný život davu, jenž si sám sebe ani neuvědomuje, natož, aby byli lidé z davu sami v sobě zakotvení. Tímto se detailněji zabývá v knize „Duchovní situace doby“. Jaspers vidí problémy uniformity všech aspektů života člověka coby jedince. Toto odosobnění vlastního života v lidech vyvolává úzkost a žene je tak ke snadno dosažitelným prožitkům, když ty opravdové prožitky, myšleno prožitky vnitřní a hluboké jsou potlačeny, neboť pro individuum není v tuto dobu ve společnosti místo. Jaspers tak vidí v mase velikou hrozbu ztráty identity a vnitřní integrity jedince. Tlakem masy se člověk, aniž by si to vždy uvědomoval, vzdaluje sám sobě, a čím více vychází vstříc požadavkům kolektivu, tím více se ztrácí. V masovém pobývání se člověk příliš identifikuje se společenskou funkcí, kterou zastává, opírá se tedy o něco, co je nejenže konečné, ale také naprosto nic nevypovídající o hodnotě člověka. Člověk je vykořeněn. Vykořeněn z tradic, vlastního vnitřního prožitku, z hloubky vlastního života, tak jak to v předmluvě k Jaspersově knize „Duchovní situace doby“ pojmenovává profesor Milan Sobotka. „Ozývá se tu, možná pod Heideggerovým vlivem, téma bezdomoví moderního člověka. S konzumním způsobem života – konzumním v tom smyslu, že lidé považují práci za objektivní výkon, do něhož vnitřně nevcházejí- se člověk zbavuje vlastního světa.“⁶⁹ Sám Jaspers popisuje masu například takto: „Jsou to ti bezejmenní druzí, ti žádným způsobem se nesetkávající mnozí, kteří rozhodují svým míněním. Toto mínění se nazývá „veřejným míněním“.“⁷⁰

Heidegger, jak již bylo naznačeno, stavěl svoji filosofii na poznávání bytí, lze říci, že se jedná přímo o nauku o bytí ve smyslu ontologickém. Tak jako Jaspers vycházel z předpokladu, že jediné bytí, které si svoji existenci uvědomuje, je člověk. Lidská existence je prostředkem, jehož analýzou je možné poznat bytí. Heideggerovi jde v první řadě o poznávání a pochopení bytí, nikoliv jsoucna. Podobně jako u Jasperse nacházíme

⁶⁹ JASPERS, Karl. Duchovní situace doby. Praha: Academia, 2008. S. 17.

⁷⁰ JASPERS, Karl. Duchovní situace doby. Praha: Academia, 2008. S. 51.

u Heideggera bytí jako částečně skrytou entitu a to skrytou za jsoucno nebo předměty, zároveň je, ale bytí přístupné možnému uchopení vlastního bytí. „*Heidegger svoji filosofii koncipuje především jako filosofii lidského pobytu, jejímž prostřednictvím se blížíme k odkrytí bytí.*“⁷¹ Heidegger navazuje na Husserlův odkaz a pracuje na překonání filosofického problému objektivita versus subjektivita. To, kde, se toto subjektivní a objektivní prolíná nebo spíše setkává, je lidské bytí. V tomto filosofickém kontextu koncipuje Heidegger úlohu filosofie, která je ve výkladu lidského bytí. Filosofie se má zabývat interpretací našeho bytí a jeho smyslu. Lidské bytí Heidegger nepovažuje za cosi statického a daného, v jeho pojetí je bytí proměnlivé v závislosti na zkušenostech, zážitcích a prožívání, které jsou konfrontovány s vnějším světem. Člověk je bytostí, která usiluje o přežití, o zachování svého bytí, to jej vede k činnosti a aktivitě. Tato činnost vychází z toho, že člověk se vždy a všude snaží svoji existenci zachovat, člověk se snaží přežít, ačkoliv je sama lidská existence limitována smrtí, která ji pevně ohraničuje a vymezuje. Člověk je tak konfrontován s nevyhnutelností smrti, se kterou se podle Heideggera musí naučit žít. Pokud člověk smrt a její nevyhnutelnost odmítne akceptovat a pokusí se předstírat, že se smrti lze vyhnout, brání tak skutečnému poznání svého bytí. Smrt nás nabádá k autentickému bytí, k životu ve svobodě a k odpovědnosti za sebe sama. Ovšem i sama filosofie se musí smířit s daností smrti. Heidegger přímo nevykládá, že by se člověk mohl stát nesmrtelným skrze víru v Boha, zároveň, ale ani nerozhoduje o tom, zda by to podle něj, bylo možné. Heidegger dále rozvíjí téma úzkosti přejaté od Sorena Kierkegaarda, v jeho pojetí spjaté se smrtí. „*Základní lidskou zkušeností je úzkost. V úzkosti nejde o jiné jsoucno, je to úzkost o bytí na světě jako takové, přesněji: jde o možnost vlastního nebytí.*“⁷² V úzkosti se člověk setkává se smrtí.

Protože je podle Heideggera bytí dynamické je nevyhnutelně spjaté s časem a s tím co čas utváří, tedy s minulostí, přítomností a budoucností a Heidegger hovoří o časovosti bytí. Poznávání bytí, jeho uchopování se neděje skrze lidský rozum a na základě empirických zkušeností, nýbrž v zachycení bytí, které se odkrylo. To je již ale odvislé na možnostech a schopnostech každého člověka, zda je člověk schopen pochopit

⁷¹ STARK, Stanislav. *Filosofie 18.-20. století: vybrané kapitoly*. Plzeň: ZČU, 2001. S. 60.

⁷² STÖRIG, Hans Joachim: *Malé dějiny filosofie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. S. 457.

a porozumět odhalenému bytí, či nikoliv, zda je vůbec schopen ho uzříť. Toto je filosofické poznání, pochopení a porozumění odhalenému bytí. Pochopení bytí je podle Heideggera spojené s jazykem, neboť skrze něj k onomu pochopení docházíme. Jazykové vyjádření se pro něj klíčové a snaží se jej přesně uchopit, nikoliv, ale ve smyslu novopozitivistickém, tak, že by hledal jeden universální jazyk vědy, ale snaží se nalézt jazyk popisující lidské zkušenosti a prožitky, tedy spíše jazyk básnický a poetický než-li precizní jazyk vědy. Svět a bytí podle Heideggera nepochopíme díky vědě a vědecký jazyk, ale přes umění a filosofii a prožitky, ke kterým nás vedou.

S bytím je také spjata svoboda. V Heideggerově pojetí se ovšem nejedná o svobodu týkající se volby životní dráhy, názorových sympatizantů nebo politického uskupení. Svoboda se týká autentičnosti bytí.

4.2 Existence v pojetí Karla Jaspersa

Existence člověka je hledáním cesty k sobě samému. Je to možnost bytí, je to volba spojená se svobodou, existenci není možné zkoumat jako jsoucno, člověk je v ní totiž uzavřen a není s to z ní vystoupit a nahlédnout ji, ačkoliv se ho otázky týkající se existence bytostně dotýkají. Existenci lze ale odhalovat skrze to, co je skryté za každodenními událostmi lidského života. Z lidské existence se rodí naše snaha o poznání a pochopení světa kolem nás. Protipól naplněné existence je pro Jaspersa „pobývání“, ve kterém se člověk zaměřuje pouze na běžnou činnost. Člověk takto vzdálen všemu, co jej přesahuje, se stává součástí masy. Ta je podle Jaspersa pobýváním bez existence. Sama existence je složitě uchopitelná, neboť se tak děje pouze individuálně. Karl Jaspers existenci nepopisuje, spíše se věnuje osvětlování existence, které člověku ukazuje možnost uchopení svého bytí.

Dalším významným bodem Jaspersovy filosofie je vztah existence a jednání. Existence je podle něj podmíněna jednáním, jde mu o to prožít život činně, právě během jednání v konkrétním historickém okamžiku naplňuje člověka transcendence. Ačkoliv Jaspers připouští, že každé jednání má své negativní následky, vždy se, i přes tyto nevyhnutelné, neblahé důsledky přiklání k možnosti člověka jednat, zvolit si toto jednání a konat považuje za povinnost člověka. Pojímání viny není pro Jaspersa redukováno pouze na nutné, ale nahodilé důsledky každého jednání, ačkoliv Jaspers

připouští, že již samo jednání sebou jistou vinu nese a nadále pak v podobě důsledků přináší. S tím se shoduje s Hegelem. Rozdílnost jejich pojmání je v tom, že Hegel dospěl ke zpochybnění mravního jednání jako takového. Podle něj nemá mravní jednání pevný, jasně vymežitelný a uchopitelný základ. Jaspers naproti tomu vidí základ pro správné jednání v tradičních hodnotách společnosti, v hodnotách křesťanství, v osobní vnitřní poctivosti a v respektování svobody druhých. Vidí v tom dostatečnou možnost pro správné jednání.⁷³ Otázka viny je komplexně řešena ve stejnojmenné knize, jíž se budeme věnovat později.

4.2.1 Člověk a existence

Co člověk o své existenci ví? Podle Jasperse se člověk nejvíce odlišuje svým sebeuvědoměním „*Člověk je bytost, která nejen je, nýbrž ví, že je.*“⁷⁴ Uvedeno do historické souvislosti je významným dějinným okamžikem vznik písma, které je podmíněno tím, že člověk si uvědomuje to, že je a dále pak rozvíjí svoje poznání. Člověk začíná reflektovat svoji vlastní existenci. „*Současně s rozvojem lidské racionality se člověk začal ohlížet po tom, co je mimo něho. Snaží se porozumět svému životu, chodu světa.*“⁷⁵ Tím naráží na to, co ho přesahuje, přesto je ale svobodnou bytostí, která disponuje možností o sobě rozhodovat. Člověk svým chtěním rozhoduje. Člověk se svými dějinami vymezuje z říše zvířat, která žijí podle přírodních zákonitostí, naproti tomu člověk žije z tradice.

Podobně jako Kierkegaard se Jaspers přiklání k subjektivnímu a osobnímu pojmání víry. Jaspers popírá existenci jakési universální víry, která by byla sdělitelná všem, v čemž lze nalézt paralelu s Kierkegaardovým tvrzením, že člověk na své cestě víry k Bohu nepotřebuje žádné prostředníky, dogmata a církve. Stejně tak Jaspers činí z otázky víry hluboce niternou osobní záležitost, ačkoliv náboženství je podle něj skryto v církevní tradici.

Člověk je podle Jasperse vztažen k Bohu, ovšem tento vztah není samovolný, nýbrž roste ze svobody a z cesty člověka k sobě samému. Teprve když je člověk doopravdy

⁷³ SOBOTKA, M. Jaspers v roce 1931 in JASPERS, Karl. Duchovní situace doby. Praha: Academia, 2008. S. 14.

⁷⁴ JASPERS, Karl. Duchovní situace doby. Praha: Academia, 2008. S. 25.

⁷⁵ STARK, Stanislav. Filosofie 18.-20.století: vybrané kapitoly. Plzeň: ZČU. 2001. S. 59.

osvobozen od světa, je možné nepodmíněně se otevřít Bohu. *“Bůh jest pro mne natolik, nakolik autenticky existuji.”*⁷⁶ Autentickým existováním se má na mysli existování osvobozené od světa. Pokud je člověk redukován jen a pouze na bytí, stává se tak poznatelným předmětem, což dokazuje Jaspersova analýza věd o člověku, jenž svými kategoriemi člověka uchopuje viz.vymezení člověka rasovou teorií na jednotlivé rasy a druhy.

V možnosti svobody dosáhnout Boha si je každý člověk roven. K Bohu je člověk veden transcendencí, která je poznatelná ve svobodě člověka. Podle Jaspere člověk o sobě ví jako o člověku pouze když žije život spojený s transcendencí. Teprve když překročí svoje přebývání, přibližuje se k bytí. To se děje při procesu sebeuvědomění člověka *„V chápání svého pobývání spěje přece k bytí. Neboť ve světě nemůže chápat sebe sama jako pouhý výsledek dění světa.”*⁷⁷ Člověk pak hledá ve svém životě to, co je věčné. Pro Jaspere je existence synonymem pro svobodné bytí. Člověk je autonomní bytost se svými svobodnými rozhodnutími, které učil a činí. Kdo by chtěl popřít svobodu člověka, jako to činí např. (nejen) totalitní režimy, popírá vlastně i Boha.

4.2.2 Filosofie existence

Jaspersovu filosofii existence charakterizoval svojí kritikou Ludwig Landgrebe: *„Rovněž tak existenciální filosofie Jaspersova zůstává v zajetí metafyzických antitezí, staví-li proti oblasti toho, co je možno vědět transcendenci, kterou tušíme jen v mezních situacích, kdy vědění ztroskotává; neboť na jedné straně má oblast objektivně poznatelné skutečnosti, která je zabsolutizováním objektivistického pojmu vědění a poznání novověké filosofie, na druhé straně oblast „filosofické víry, založené v oslovitelnosti jednotlivého subjektu, uskutečňující svou existenci „šiframi“ transcendence.”*⁷⁸ Sám Jaspers ji definuje jako myšlení, které využívá veškerou dostupnou věcnou znalost, ale překračuje ji. Tímto myšlením by se člověk chtěl stát sám

⁷⁶ JASPERS, Karl. Úvod do filosofie. Praha: OIKOYMENH, 1996. S. 47.

⁷⁷ JASPERS, Karl. Filosofická víra. Praha: OIKOYMENH, 1994. S. 46.

⁷⁸ LANDGREBE, Ludwig. Filosofie přítomnosti. Praha: Academia nakladatelství československé akademie věd, 1968. S. 136.

sebou. Filosofie existence osvětluje bytí toho, kdo myslí. Podle Jasperse vyšla filosofie existence z převratného filosofického myšlení Kierkegaarda.

Jaká je ale sama úloha filosofie existence? Filosofie existence hledá odpověď na to, co je člověk, ovšem je si vědoma, že to neví. Dělá tak ale ve zcela jiném kontextu, než ony výše uvedené vědy zabývající se člověkem. Pro člověka má být tato filosofie prostředkem k uskutečnění, má nás probouzet, ačkoliv sama neví k čemu. Jaspers zmiňuje vyjasnění existence, to je úkol opravdového člověka, vnímá a uvědomuje si, že filosofie přestává být vědou, tak jak je věda se současnými vědními obory vymezována, to jest jako nauka s verifikovatelnými, platnými zákonitostmi a fakty. „Zatímco vědecké disciplíny získaly ve svých oborech nepopíratelně jisté a obecně uznané poznatky, filosofie toho přes tisícileté úsilí nedosáhla.“⁷⁹ Filosofie se tak stává kritikou vědy, což Jaspers demonstroval například na analýze sociologie, antropologie a psychologie. Sám Jaspers shledává moderní vědu v krizi a lze říci, že v ní spatřuje náhražku víry. Věda je v krizi proto, že se stala masovou záležitostí a tím přišla o člověka. Své poznání o člověku považuje za dokonalé, ačkoliv je podle Jasperse evidentně pouze partikulární a tím ztrácí autentického člověka a směřuje k vyhasínání samotného lidství.

Riziko filosofie existence tkví v možném upadnutí do subjektivismu, které solipsisticky⁸⁰ uzavře bytí. Filosofie existence ve své pravé podobě, má však apelovat na tázání, kterým člověk opět nachází sám sebe. Vyjasnění existence je ale nepředmětné a z toho důvodu nevede k žádnému výsledku, člověk totiž není to, co poznává a nepoznává to, co je. Jejím přínosem je vyjasnění a uplatnění bytí člověka, tím, že vyzývá člověka ke svobodě, otevírá a umožňuje tak, jeho jednání ve jménu transcendence.

Podle Jasperse není v možnostech filosofie existence nalézt definitivní řešení, může se však stát skutečností pouze v rozmanitosti myšlení, tím, že je skrze komunikaci sdílena. Filosofie existence musí také být jasně vymezena vůči jiným vědám o člověku, jako jsou psychologie, sociologie a antropologie, které jsou vědami fixními.

⁷⁹ JASPERS, Karl. Úvod do filosofie. Praha: OIKOYMENH, 1996. S. 9.

⁸⁰ Solipsismus – názor člověka, který za jedinou skutečnost pokládá sám sebe. Tvůrcem a představitelem solipsismu je britský filosof George Berkeley (1685 – 1753)

Kategorie existence – dějinnost, svoboda a komunikace

Výše uvedené kategorie pomáhají existenci vyjasňovat, neboť tak, jak bylo uvedeno dříve (viz oddíl: Původ filosofie a poznání v pojetí Karla Jaspersa) existenci nelze uchopit skrze deskripci a popis pojmy, jako je tomu například u vědeckého poznání.

Dějinnost

K uchopení nebo spíše k projasnění existence tedy dopomáhá dějinnost. Jaspers jí rozumí nekonečné hledání sebe samého během celých lidských dějin. Člověk coby dějinná entita je dějinami sám determinován a ovlivňován, čemuž se nemůže vyhnout. Každá historická epocha je pro člověka novou filosofickou výzvou, i sama filosofie existence je ovlivněna dobou a jejími problémy a fenomény. Jaspers hovoří o třech liniích světových dějin, které zásadně formovaly svět filosofie a filosofických otázek. Podle Jaspersa tyto linie vytvářeli kultura a náboženství Indie, Číny a Západu. Role dějin je podle Jaspersa pro lidstvo klíčová. Lidstvo bez dějin by totiž bylo ztracené a nezakotvené. Právě dějiny a jejich komparace s přítomností nám poskytují základ pro sebereflexi naší cesty vůči našim předkům, vzorům a předobrazům, kterými se rozumí svatí, mudrci i bájní hrdinové vycházející z dějin. Jakákoliv existence se vyskytuje na pozadí situace, do níž je zasazena. Člověk je tedy determinován onou situací v níž se nachází stejně tak, jako je ovlivňován lidmi ve svém okolí. V této souvislosti také pracuje Jaspers s pojmem mezní situace, které jsme si přiblížili dříve (viz. oddíl: Vliv Kierkegaarda a Jaspersovy mezní situace).

Svoboda

Existence je vždy svobodná, stojí v opozici veškerému bytí světa. Svojí svobodou je ale stále vystavena volbě a k rozhodování. Existence se realizuje v činech, nikoliv v myšlení a je také naprosto nepochopitelná.

Komunikace⁸¹

Existence se může uskutečňovat pouze na pozadí komunikace, ve vztahu s jinými bytím. Komunikací se v tomto případě nemá na mysli dialog nebo sociální vztahy: *“Komunikace je „milující zápas“ existenciální otevřenost pro jiného člověka.“*⁸² Komunikace je něco, co je naším rozum přímo vyžadováno. Jaspers označuje rozum totální vůlí ke komunikaci. Komunikace je forma, kterou se zjevuje pravda v čase. V souvislosti s komunikací kritizuje Jaspers představu člověka coby uzavřené monády, pro něhož je komunikace pouze iluzorní ideou. V opozici staví víru v komunikaci, neboť v komunikaci spatřuje původ pravdy. V tomto se rozcházel s Kierkegaardem, který chápal uzavřenost člověka před jiným člověkem i jeho osamělost, jako prostor pro nalezení Boha a pravdy.

4.2.3 Všeobemykající

Klíčovým pojmem Jaspersovy filosofie je již zmíněné všeobemykající nebo také objímající či všeobjímající, tento pojem se vztahuje k Jaspersově pojetí bytí. Jak tento pojem definuje sám Jaspers? *“Toto bytí, jež není ani jen subjekt, ani jen objekt, nýbrž je v rozštěpení na subjekt a objekt spíše na obou stranách, budeme nazývat objímající“*⁸³. Každé určité bytí je totiž zahrnuto v obsáhlejší bytí, bytí nemůže člověk znát neboť je samo o sobě neuchopitelné. Svět kolem nás je jako horizont, který je pro nás a naše myšlení neproniknutelný, proto nejsme nikdy s to nahlédnout bytí jako celek. Právě toto bytí pojmenovává Jaspers jako bytí obemykající. Bytí pro Jasperse není ani objektem, ale ani subjektem, nelze jej vyjádřit ani uchopit slovem ani myšlenkou neboť pak se již stává předmětem. Ačkoliv je nemůžeme nikdy uchopit a cele nahlédnout, můžeme si

⁸¹ Karl Jaspers je také považován za zakladatele filosofie komunikace. Srov. s VOJTÍK, Jaromír. Filosofie komunikace v díle Karla Jasperse.

⁸² STÖRIG, Hans Joachim. Malé dějiny filosofie. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. S. 448.

⁸³ JASPERS, Karl. Filosofická víra. Praha: OIKOYMENH, 1994. S. 13.

alespoň uvědomovat jeho hranici. Naším úkolem a úkolem filosofie je překročit nepřekročitelné horizonty a samo jsoucno směrem k obemykajícímu, tak poznáme bytí i sami sebe. Všeobjímající je tvořeno jednak samotným bytím a pak také tím, co jsme my sami. Objímající se podle Jaspersa člení takto:

- „**bytí o sobě**“, kterým jsme obklopeni, což je podle Jaspersa **svět a transcendence**.
- „**bytí, jímž jsme my**“ tím je podle Jaspersa **pobývání, vědomí vůbec, duch a existence**, skrze které si své bytí uvědomujeme.

O tomto rozlišení bytí, Jaspers pojednává ve své knize „Filosofická víra“. Zde uvádí, že bytí, které nás obklopuje a přesto to nejsme my, je dvojího charakteru,:

- **svět**, který je v nás přeci jen, byť minimálně obsažen.

Svět není předmětného charakteru, nýbrž ideového. Nikdy nemůžeme poznat svět, ale můžeme poznat to, co je v něm.

- **transcendence**, coby bytí, které je od nás naprosto odlišné, na kterém se vůbec nepodílíme, ale ke kterému se vztahujeme.

Bytí, jímž jsme neboli způsoby, jak si uvědomujeme svoje bytí, charakterizuje Jaspers následovně:

- **pobývání** - pobývání člověka ve světě je jiné, než pobývání ostatního živého. Odlišuje se vstupováním objímajícího do člověka, který se předmětně vytváří skrze nástroje, výtvořiny, činy a jazyk. Způsoby objímajícího vstupují do pobývání buď tak, že je pobývání jejich nositel nebo jejich služebník. Pobývání je člověku samozřejmé.
- **vědomí vůbec** - tímto vědomím vůbec jsme v rozštěpení na objekt a subjekt. To, co vstoupí do tohoto vědomí je bytí, to co je předmětné pak můžeme poznat
- **duch** - toto je místo idejí, které nejsou předmětné, já tyto ideje jako duch zachycuji
- **existence** – člověk žije z původu, který vše přesahuje

Další charakteristikou pojmu „objímající“ je to, že je spojen s někým nebo něčím jiným. „Niméně toto „obemykající, jímž jsme“ a které je směrodatné pro celou novověkou filosofii, není nikdy beze vztahu k jinému, k tomu, co přichází vstříc, co vstupuje do jeho horizontu a teprve jej nechává být tím, čím může být na způsob tohoto objímajícího.“⁸⁴

4.2.4 Transcendence

Transcendence je bytí, které skrze svět mluví a promlouvá, ačkoliv se světem nikdy nestane. Pokud je svět absolutní a je vším, pak zde není místo pro transcendenci. Pro Jasperse je transcendence filosofickým výrazem pro mytické označení Boha.⁸⁵

Bytí uniká do tajemství, jenž je u Jasperse označeno za „transcendenci“, které lze porozumět pouze v šifrách. Transcendence je podle Jasperse původem všeho bytí. Transcendentní je i vše co je vztaženo k Bohu a co je spojeno se vším božským, tedy i Bůh sám. Tímto Jaspers vyřešil diferenciaci na „objekt“ a „subjekt“. „Pro Jasperse tento pojem odstraňuje rozpolcenost světa na subjekt a objekt, dle něho v pojmu všeobemykající vlastně dochází ke sjednocení obou těchto stránek, výklad světa je pak možný jako jednotný, přitom však vycházející z naší existence“⁸⁶. Pro transcendenci platí to, že je člověku nepřístupná a neuchopitelná, člověk sám ovšem intuitivně cítí, že je, člověk ji tuší. Transcendence je pak k ztišenému, vnímavému člověku přístupná skrze šifry, kterými k člověku promlouvá. Těmito šiframi, což je metafora pro události nebo okamžiky, kdy člověk může transcendenci pochopit, rozuměl například křesťanské Zjevení, ale třeba i indická nirvána. Šifrou ale může být také umělecké dílo, mýtus nebo jakákoliv věc, odkazující k transcendenci. Právě tyto šifry hrají významnou roli při lidském rozhodování, tak jako je mnoho různých oněch šifer, tak lze nahlížet na ideu existence více bohů v kolektivním vědomí a paměti lidstva. Jaspers v této souvislosti hovoří o vzájemném vztahu toho, jakého Boha člověk v šifrách zahlédne a toho jakým

⁸⁴ BALLESTREM K. a OTTMANN H. Politická filosofie 20. století. Praha: OIKOYMENH, 1993. S. 213.

⁸⁵ Röd, W. Thurnher, R. Schmidinger, H. *Filosofie 19. a 20. století III*. Praha: OIKOYMENH, 2009, S. 253.

⁸⁶ STARK, Stanislav. *Filosofie 18.-20. století: vybrané kapitoly*. Plzeň: ZČU, 2001. S. 58.

se pak člověk, po tomto uzření Boha skrze šifry, stane.⁸⁷ Jen a pouze díky vlastní svobodě může člověk dojít jistoty o transcendenci.

Jaspers upozorňuje, že biblické příběhy mají svůj význam coby symbolické poukazy nikoliv ovšem jako historické události. Právě v souvislosti s šiframi určil Jaspers význam a úkol filosofie. Filosofie má být nápomocná při procesu porozumění těmto šifrám a dále pak, totožně jako umění, má filosofie udržet člověka bdělého před daným stavem věcí. Pro Jasperse transcendence neodlučitelně patří k bytí, je to vše to, co je za existencí skryto a zároveň samu existenci utváří a modeluje. Základem transcendence je Bůh, který je ambivalentní, jednak je neznámý a z jisté části nepoznatelný, zároveň však představuje v lidském bytí jistotu.

4.2.5 Otázka poznání v díle Karla Jasperse

Původ filosofie byl, podle Karla Jasperse, ovlivněn třemi aspekty života člověka. Jednalo se o údiv, pochybnost a ořes člověka. „*Tak se rodí údiv z toho, že svět není takovým jakým se zdál být, a spolu s tímto údivem vyvstává úkol jít za odhalenou nesamozřejmostí. Tak vzniká filosofie.*“⁸⁸ Právě údiv totiž člověka motivuje k tázání se a následně k dosažení poznání, pochybnost pak podrobuje poznání zkoumání a ořes člověka přináší člověku sebeuvědomění sebe sama.

Podle Karla Jasperse je filosofie v lidském světě všudypřítomná. Doslova se Jaspers vyjádřil v tom smyslu, že před filosofií není úniku a že filosofie má svoji existenci zaručenou do té doby, dokud budou existovat lidé.⁸⁹ Ve své knize „Úvod do filosofie“ hovoří Jaspers o charakteristikách filosofie. Čtyři základní danosti filosofie podle něj jsou: universální kompetence, čímž má na mysli fakt, že schopnost člověka filosofický přemýšlet není determinována inteligencí, vyznáním nebo stanovisky.

⁸⁷ JASPERS, Karl. Šifry transcendence. Praha: Vyšehrad, 2000. S. 75.

⁸⁸ BLECHA, Ivan. Filosofie. vyd.3. Olomouc: 1998. S. 176.

⁸⁹ JASPERS, Karl. Úvod do filosofie. Praha: OIKOYMENH, 1996. S. 120.

Schopnost filosofovat má totiž každý. Další vlastností filosofie je tzv. původnost filosofického myšlení – filosofické myšlení je vždy původní neboť ho člověk uskutečňuje sám. Zajímavou vlastností filosofie je, že Jaspers filosofii přisuzuje původnost také myšlení duševně chorých lidí a dětí, v tomto byl Jaspers ovlivněn svou psychiatrickou praxí a vzděláním. Čtvrtou neodmyslitelnou charakteristikou filosofie je její permanentní přítomnost, filosofie je totiž přítomna od počátku lidských dějin.

Lze říci, že Karl Jaspers rozlišuje poznání dvojí. Jednak poznání rozumové, které staví na empirickém, vycházející ze zkušenosti, dále na jasných verifikovatelných faktech, a které je zúročováno ve sférách vědy. Dalším aspektem poznání je ovšem poznání o nás samých. Sami se tážeme po smyslu života, po smyslu existence. Pro tento druh poznání je poznání založené na empirických faktech irelevantní nebo lépe řečeno nepokryje hloubku prožitku a pocitů, které jsou s hledáním tohoto poznání spojené. Cílem poznání obecně je podle Jasperse nalezení pravdy, pravdu však rozlišuje také dvojí. Pravdu vědeckou a pravdu filosofickou, ta se od vědecké pravdy rozlišuje svým zacílením, neboť se snaží uchopit a poznat lidskou existenci. O to se člověk pokouší existenciální analýzou, během níž se člověk přiblíží pravdě o sobě. Má – li být toto postihnuto je zřejmé, že takovéto poznání při tázání se o lidském bytí, si žádá zcela jiné postupy, než postupy, jimiž se hledá poznání vědecké. Filosofie je totiž podle Jasperse spíše subjektivní interpretace bytí. Karl Jaspers odmítá poznání racionální, empirické a vědecké. Upozorňuje však i na paralelně existující druh poznání, jenž je sice parciálně iracionální, ale zároveň využívá také lidskou racionalitu, pouze jiným způsobem než poznání vědecké. Tento druh poznání směřuje k porozumění existenci člověka. Jaspers v rámci poznání zkoumal vztah vědy a filosofie: „*Hledáním legitimních hranic filosofického poznání se Jaspers snažil osvětlit vztah filosofie k vědě.*“⁹⁰

Přesto jsou i vědní obory, které jsou průsečíkem obou předmětů: vědy a člověka. Jsou to vědy o člověku a to jsou pro Jasperse: sociologie, antropologie a psychologie. I zde je patrné, jak důsledně Jaspers odlišoval vědu od filosofie. V sociologii Jaspers vyzdvihoval úlohu Maxe Webera, který měl velkou zásluhu na etablování sociologie

⁹⁰ SANER, Hans. Karl Jaspers [online]. www.britannica.com. Červen, 2006 [cit.24.11.2011]. Dostupné z <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/301541/Karl-Jaspers>

jako partikulární vědy o chování lidí a z tohoto chování plynoucích následcích.⁹¹ Kritice podrobil marxismus a jeho materialistické pojetí dějin. Toto pojetí vymezuje člověka jako jedince spojeného se svojí funkcí, která je důležitější než člověk sám. V rámci psychologie kritizuje psychoanalýzu, které podle něj, uniká podstata věcí, když své vše redukuje na důsledek sexuálních pudů a tužeb, jimiž je člověk, jako loutka, zmítán a ovládán. Antropologie, především fyzická antropologie je dle Jasperse poskvrněna rasovou teorií, a tak jako sociologie marxismem a psychologie psychoanalýzou, pro všechny tyto fenomény jednotlivých vědních oborů platí, že jsou destruktivní. A přesto, že jsou výše uvedené vědy, podle jeho názoru, co se poznání týče limitované i bez svých různých stigmat, pokládá jejich význam pro společnost v jisté míře za určující: „*Bez sociologie nelze dělat politiku. Bez psychologie nikdo nezvládne zmatky ve styku se sebou a ve styku s druhými. Bez antropologie by bylo ztraceno vědomí temných základů toho, v čem jsme si dáni.*“⁹² Jaspers těmto vědním oborům vytýká, že ačkoliv mají za to, že člověka uchopují komplexně celého a své poznání o člověku mají za absolutní, zachycují pouze určitý aspekt člověka, nikoliv člověka v celku. Měli bychom mít ale na paměti, že na otázky „Co jsem?“ nebo „Jaký chci osud?“ nám tyto vědní obory neodpoví. Jaspers tyto vědní obory dále viní z toho, že směřují k panství intelektu a při této cestě odkládají vše duchovní, iracionální, iluzorní a božské. Člověk se stává objektem, jenž je možno tvarovat podle libosti.

5 Politická filosofie Karla Jasperse a „Otázka viny“

Karl Jaspers ve své autobiografii uvedl, že ačkoliv mu, kvůli jeho nemoci, nebylo umožněno účastnit se na aktivní politice, vždy pozorně sledoval politické dění a myšlení, v němž hledal velkého ducha politického myšlení. Podle Jasperse neexistuje žádná přírodní ani dějinná zákonitost určující celkový chod věcí. Naděje pro budoucnost je v odpovědných rozhodnutích a činech jak každého jednotlivce, tak lidstva celého. Každý člověk spoluutváří svojí činností v přítomnosti naši budoucnost s nemenším významem, než jak je tomu během voleb, kdy spolu s miliony ostatních lidí svým

⁹¹ JASPERS, Karl. *Duchovní situace doby*. Praha: Academia, 2008. S. 145.

⁹² JASPERS, Karl. *Duchovní situace doby*. Praha: Academia, 2008. S. 150.

volebním hlasem formuje budoucnost státu.⁹³ Jaspers ostře vystupoval proti marxismu a komunismu, ale velmi ostře kritizoval i vývoj vlastního národa, bylo-li to podle něj, nezbytné. I když byl zapřísáhlým protivníkem komunismu, nesouhlasil se zakázáním komunistické strany, nikoliv, proto, že by se sám někdy snad ke komunismu přiklonil, nýbrž proto, že to považoval za nedemokratické a pochybné, neboť to co se umlčí násilným zákazem, bude doutnat pod povrchem. Boj má být veden duchem a duchovní cestou. Teprve když se tento boj změní v organizované násilí, je zde prostor pro zásah státní moci.

Jaspers zastával názor, že politické zřízení státu by mělo mít podobu republikánské vlády se svobodnou ústavou. Podobně jako Kant považuje tuto formu politického a společenského uspořádání za nejlepší možnou, neboť chrání individuální svobodu a snaží se vnést pluralitu do struktur politického působení. Obecně považoval každé uspořádání společnosti za nespravedlivé a vyžadující zlepšení.

K tomu, aby byla zajištěna co největší možná svoboda a pluralita je třeba ústavních institucí parlamentní a federativní demokracie, které ovšem nemají konat absolutním způsobem. Demokracie musí být vykonávána kontrolovatelně, pod dohledem veřejnosti a moc musí být rovnoměrně rozdělena a být vykonávána v souladu s dodržováním práva. O právním státu hovoříme v takovém případě, pokud stát vykonává svoji moc legitimním způsobem vycházejícím z východisek filosofie existence. Tím je myšleno, že svoji moc stát využívá nebo vykonává jen v nejnútnejších případech a co nejméně je to možné.⁹⁴ Právo hraje významnou pozitivní roli ve fungování státu, pokud je jasné a exaktně vymezeno. Pak je snadné právo kontrolovat. Jaspers ale upozorňuje, že právo je vždy vymezováno v souvislosti se situací, časem a dobou, s kterými je v korelaci. Právo je tedy podle Jasperse dějinné a tak se s ním také musí pracovat. Tím se pak totiž zamezí absolutizaci práva, byť je právo samozřejmě svojí povahou trvalé, musí umožňovat svobodu člověka coby existence, která o sobě sama rozhoduje, a tak musí zachovat důstojnost člověka. Právo je tedy nutné v průběhu doby modifikovat tak, aby

⁹³ HEJDÁNEK, Ladislav. Jaspers jako filosof. PAIDEI: Philosophical E-journal of Charles University. 2005, 2, č. 2 [online]. Dostupný z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia> ISSN 1214-8725. [cit. 28.2.2012]

⁹⁴ BALLESTREM K. a OTTMANN H. Politická filosofie 20. století. Praha: OIKOYMENH, 1993. S. 215.

odpovídalo požadavkům existenciální filosofie na sebeurčování člověka. V právních ustanoveních a normách musí být vždy zohledněna jeho předběžnost. Jen tak je právo pravdivé, totiž tehdy když se vzdá své definitivnosti, pokud bere v potaz proměnlivost lidského řádu a struktur a je-li v podstatě stále a pořád v pohybu.

Daností práva je podle Jasperse to, že se vymezuje konsenzem a participací všech, pro které má platit. Právní stát má zajistit prostor pro aktivní zapojení se jednotlivce na činnosti a fungování celku. Závazek individua k aktivní účasti je ale morálního charakteru, který je základem politické odpovědnosti.

Jaspers doufal, že v duchu těchto myšlenek se bude ubírat poválečný politický vývoj v Německu, jehož kritikem se nakonec stal. Vždy aktivně upozorňoval na potenciální i reálná rizika porušení demokratických principů. Za tato rizika považoval stát s novým světonázorem, stát zbyrokratizovaný a nacionální.

Jaspersovu knihu „Duchovní situace doby“ lze považovat za dílo, v němž se objevují Jaspersovy myšlenky politické filosofie, kde charakterizuje stát, výchovu a metody politického jednání. Stát předně realizuje péči o pobývání.

Pro stát je typické, že se důležité děje, které se ho týkají, odehrávají na pozadí celku. Zde je tímto myšleno společenství. Jaspers zde hovoří o státní vůli. Vůli člověka k jeho osudu, který ovšem nemá jako jedinec. Státní vůle nabízí jakési nejdokonalejší možnosti nebo spíše její ideu. Podle Jasperse je konkrétní role státu zajistit svobodu naplnění člověka v rozmanitosti idejí povolání. Pokud by byly ideje zredukovány na pouhé funkce v aparátu, byly by nenaplnitelné. Stát zajišťuje masový řád, ale zároveň je ochranou před ním. Tento masový řád by mimo samotný stát a bez jeho prostřednictví neexistoval.

Již Max Weber koncipoval myšlenku legitimního použití násilí státem, z té pak Jaspers vychází: *“Politik se orientuje mezi dvěma póly: možným násilím a svobodným spolužitím.”*⁹⁵ Stát disponuje monopolem legitimního užívání násilí. Konsekvence, které z toho vyplynuly, jsou podle Jasperse dvojí. Používání násilí se nyní vykonává podle zákona a podle pravidel a bylo tedy vyjmuté z řádu lidského pobývání. Dalším následkem je to, že se násilí koncentruje a narůstá na jediném místě. Zatímco dříve byli

⁹⁵ JASPERS, Karl. Malá škola filozofického myšlenia. Bratislava: Kalligram, 2002. S. 67.

lidé připravení použít násilí a zbraně ke své ochraně, nyní to za ně dělají jiní, řízení státní mocí. Jsou to policejní složky a v případě války vojenská moc.“*Ve státě je moc, která existuje díky tiché hrozbě užití násilí nebo která rozhoduje prostřednictvím násilí. Vždy podle situace se stupňuje k maximu, nebo redukuje na minimum.*“⁹⁶ Východiskem pro jednotlivce je vyjít z duchovní situace a postavit se ke skutečnosti moci, stát by pak bylo výsledkem duchovní aktů. Stát se pak může stát idejí vůle, která se soustředí na způsob lidského bytí a k vůli tomu se chápe moci. Dnes je již státní moc v povědomí lidí oproštěna od představy státu coby legitimizování božské vůle a je chápána jako výsledek vůle lidské a z toho plyne možnost se na ní podílet. Jaspers ve státu samotném nespatřuje nic božského ani ďábelského. K politickému životu a aktivitě člověka ve snaze uchopit to politické, patří dvě rizika selhání:

- apolitičnost - člověk se vyloučí z dění, neparticipuje na chodu věcí, celek, tedy stát, vidí jako věc druhých. Vzdává se vlastní zodpovědnosti, je lhostejný k událostem

Tuto apolitičnost Jaspers kritizuje jako selhání člověka, který se chce pouze uskutečnit ve svém bytí, beze světa, dějiny přijímá pasivně, dalek odpovědnosti za to, že neudělal, co mohl, aby se stalo to, co se mělo stát nebo udělat.

- slepé politické chtění – plyne z nespokojenosti jedince, který však viní okolnosti, místo, aby hledal osobní odpovědnost. Chtivost po moci mívá podobu fanatismu

Jaspers kritizuje toto pobývání, jako bytí podněcující nepokoje disponující domnělým politickým spoluvěděním.

Když se však člověk vzdá iluzí o harmonickém pobývání ve správném uspořádání světa, akceptuje, že neexistuje žádné absolutní vědění o podstatě státu, nastává čas pro sebeodpovědnost. Vzhledem k tomu, že výše uvedenými dvěma způsoby selháváme všichni, stávají se snadnějšími možnostmi totalitní režimy, fašismus nebo bolševismus. Ty nabízejí člověku možnost nechat se vést a řídit, přenechat řízení chodu věcí tomu,

⁹⁶ JASPERS, Karl. Duchovní situace doby. Praha: Academia, 2008. S. 91.

kdo je u moci. Tyto náhrady za autoritu jsou však draze vykoupeny zřeknutím se toho, být sám sebou. Jaspers upozorňuje, že na stát je nutné nahlížen nejen pouze jako na zajišťovatele zákonného pořádku, ale také jako na místo boje o to, jak a kde bude použito násilí.⁹⁷

Jaspers ve své knize „Malá škola filosofického myšlení“ hovoří o dvojí politice státu, politice zahraniční a politice vnitřní. Jejich rozlišení záleží na situaci, mnohdy jedna přechází v druhou. Zahraniční politika je podle Jasperse úzce spjatá s politikou násilí. Je formována mezinárodními smlouvami a mezinárodním právem tak, aby bylo násilí reálně vyloučené. Na politiku je podle Jasperse nutné nahlížet jako na násilnou moc, která je někdy (ale ne vždy) snahou o budování lepší společnosti. Moc se ovšem nikdy nezabaví násilnických sklonů. Klíčovou roli hraje i v této oblasti lidské činnosti svoboda. Cílem politiky by měl být svobodný člověk. Člověk je sám sebou ve svém svobodném státě, kterému recipročně nabídne své sebeuplatnění.

5.1 Válečné konflikty a revoluce

Jaspers chápe válku jako důsledek alternativ státní moci, které existují vždy vedle jiných státních individuí a obsahují v sobě jiné možnosti řádu, než ty stávající. V případě, že selže sjednocení, moc se přemění v násilí. Násilí je reprezentováno válkami a revolucemi, coby mezními způsoby péče o pobývání. Válka je podle Jasperse faktické působení násilí, ve kterém dnes již nejde o boj víry, ale o boj zájmů.⁹⁸ Z válečných bojů se vytratil boj lidské ušlechtilosti o svoji budoucnost. Z války už nevzejde dějinné řešení, jako tomu bylo v případě vítězství Řeků nad Peršany, jež podle Jasperse zakládá existenci západní osobnosti.

Mírovou situaci hodnotí v dlouhodobé perspektivě Jaspers skepticky. Podle něj je sice možné, že v rámci sebezáchovy v Evropě neproběhne žádná další válka Evropanů. Bude to pouze kvůli technické vyspělosti zbraní, které by případně rovněž zničily i útočníka. To ale neřeší otázku, zda v sobě má člověk cosi temného, cosi co jej k válce

⁹⁷ JASPERS, Karl. Duchovní situace doby. Praha: Academia, 2008. S. 95.

⁹⁸ Jaspers v tomto vychází ze zkušeností plynoucích z politické situace na počátku dvacátého století, které by na počátku jednadvacátého století, kdy je západní civilizace konfrontována s muslimskými extremisty, kteří zdánlivě opět bojují za svoji víru, v jejímž jménu vedou svaté války, mohly být znovu diskutovány.

puď. Můŕe to bŕt touha po tom bŕt nŕkŕm jinŕm, ŕnik z vŕednosti, vŕle k sebeobŕtovanŕnŕ, ale i slast z rytŕrskŕho boje. Uvážŕme-li motivaci muslimskŕch svatŕch bojovnŕkŕ páchajŕcŕch sebevraŕednŕ atentáty, lze dnes Jasperse označit za pŕedvŕdavnŕho. Uvážŕme-li motivaci muslimskŕch svatŕch bojovnŕkŕ páchajŕcŕch sebevraŕednŕ atentáty. Je-li podle Jasperse válka nevyhnutelná, nemŕli by se jí politickŕ vŕdcovnŕ vyhŕbat za kaŕždou cenu, ale mŕli by jí naplnit obsahem tzv. dŕjinnŕ relevantnŕho rozhodnutŕ, jehoŕ následkem by z války, jenŕ je svojŕ povahou a pŕvodem ŕpatná, vzeŕel pravŕ osud.

Jaspers se dále táže, zda je moŕnŕ demokratizovat lidskŕ masy, zda je prŕmŕrnŕ človŕk ŕijŕcŕ ve společnosti, s to akceptovat spoluodpovŕdnost státnŕho občan a následnŕ spolurozhodovat. Vŕtŕšina volŕcŕ se podle nŕj nerozhoduje na zálkadŕ vŕdŕnŕ a faktickŕch znalostí, jako spŕŕe na zálkadŕ iluzŕ a faleŕnŕch slibŕ. Vlastností masy je, ŕe můŕe rozhodovat pouze vŕtŕšinou a z tohoto dŕvodu se tak propagandou, klamem a sugescŕ vede boj o vŕtŕšinu, o cestu k panstvŕ. Lidŕ by se proto mŕli ptát: *„Na co apeluje vŕdce v masách? Jaké funkce se podnŕcujŕ? Jakŕ druh zdatnosti dostává ŕanci? Jaké charaktery se vylučujŕ?“*⁹⁹ Rizika vŕdcovnŕvŕ vidŕ Jaspers dvojŕ. Buď se stát stane pouhŕm sjednocenŕm racionálnŕch řádŕ v rukou mas, které majŕ moc, jejichŕ rozhodovanŕ je náhodnŕ a nahodilŕ nebo se v polaritŕ vŕči tomu stát stane diktátorskŕm počinem, který obnovŕ jednotu, autoritu i poslušnost, kde ale zmizŕ svoboda lidskŕho bytŕ. Tŕm podle Jasperse ztrácŕ politickŕ osud lidŕ osudovost, neboť ta je pouze tam, kde bytŕ aktivnŕ zasahuje. Sloŕžitost politickŕ a mocenskŕ struktury jedinci ztŕŕhuje orientaci a pochopenŕ této oblasti. Jaspers z tohoto stavu vidŕ vŕchodisko v nejistotŕ moci, jŕŕ by vŕdcovnŕ pŕŕpadnŕ politická reprezentace disponovala. Pokud majŕ svoji moc jen díky dočasné, momentálnŕ vŕli vŕtŕšiny, pak se budou snaŕit se této vŕtŕšinnŕ, nepostiŕitelnŕ mase, zavdŕdit, tak, aby si zajistili pŕŕznivŕ vŕsledky v budoucŕch volbách.

Stát hraje vŕznamnou roli pŕi vŕchovŕ mas, respektive mládeŕe, která bude masy pozdŕji utvářet. Svoji vŕchovu můŕe stát pŕivŕst do dvojŕho extrŕmu. Jednak vŕchovu uvolnŕ tak, aby se projevil y požadavky mas, kterŕm jsou v opozici aristokratickŕ zpŕsob y vŕchovy. Vŕchova je pak vedena nejednotnŕ a roztrŕŕŕnŕ. Řečeno dneŕnŕ terminologiŕ „nekonceptnŕ“. Dŕti se nesetkávajŕ s hlubokŕmi a uŕlechtilŕmi dojmy,

⁹⁹ JASPERS, Karl. Duchovnŕ situace doby. Praha: Academia, 2008. S. 102.

kteřé by je formovaly na celý život a z dětí utvářely osobnosti. Druhým extrémem je zneužití výchovy státem k nenápadnému násilnému formování podle libovolného účelu. V tomto případě dochází k ochromení duchovní svobody.¹⁰⁰

5.2 Otázka viny

Morální hodnoty svého národa a jeho dějinnou úlohu během druhé světové války, ale zároveň i obecné lidství podrobuje Karl Jaspers reflexi ve své knize „Otázka viny“. Poprvé tato kniha vyšla v roce 1946 a v Německu se vzhledem k době, kdy vyšla, nesetkala s velkým ohlasem. V knize se promítá prolínání vlivu Jaspersovy filosofie s bystrým posouzením společenské situace poválečného Německa konfrontovaného s porážkou jak válečnou, tak i morální. Již v úvodu Jaspers naznačuje, že tato sebereflexe člověka a národa nebude pro Němce snadná, ale o to víc je naléhavá: *„My Němci jsme skutečně bez výjimky povinni vidět v otázce naší viny jasně a vyvodit z toho závěry. Zavazuje nás naše lidská důstojnost. Už to, co si o nás svět myslí, nám nemůže být lhostejné, neboť víme, že patříme k lidstvu, jsme nejprve lidmi, a pak teprve Němci.“*¹⁰¹ I v této oblasti, stejně jako v nejzákladnějších situacích lidského života a bytí, Jaspers zdůrazňuje nutnost člověka být opravdový a také význam dosažení autenticity, kterou lze nalézt skrze vnitřní obrat, jenž nás dovede k naší podstatě. Jaspers odmítá, že by toto byla věc pouhých citů, ačkoliv jejich participaci při tomto obratu nevyklučuje, ale primárně je chápe jako nepravé a lze říci, že cestu k onomu výše uvedenému obratu, tedy k opravdovému, autentickému citu explicitně chápe takto: *„Teprve když si nějakou věc všestranně promyslíme a zpřítomníme, stále doprovázení, vedení a vyrušování city, dospíváme k opravdovému citu, z něhož pak můžeme spolehlivě žít.“*¹⁰² Jaspers rozlišuje čtyři aspekty viny.

Kriminální vinu - tento druh viny je snadno určitelný, neboť její činy evidentně porušují přesně specifikované zákony a jedná se o jakousi vinu právní.

¹⁰⁰ Srov. s pojetím výchovy a převýchovy dětí z rodin „třídních nepřátel“ v SSSR v 50. letech 20. století.

¹⁰¹ JASPERS, Karl. Otázka viny. 2. vyd. Praha: Academia, 2006. S. 20.

¹⁰² Tamtéž. S. 21.

Politickou vinu – do této kategorie spadají činy politiků a státníků a také následky činů. Odpovědnost, ale nesou všichni občané, jenž jsou reprezentováni vládou, kterou si sami určili a vybrali. Politickou vinu určují především normy mezinárodního a přirozeného práva.

Morální vinu- tou rozumí Jaspers osobní zodpovědnost, případně vinu za všechny činy, kterých se dopustí jednatel. Zde obzvlášť Jaspers kritizuje alibismus plynoucí z pouhého plnění rozkazů, jimiž se jedinci zříkají osobní zodpovědnosti, v případech zločinů, kdy jednali na něčí rozkaz. Proti tomu se Jaspers důrazně ohrazuje. To, co míru této viny posuzuje je podle Jasperse vlastní svědomí.

Metafyzická vinu - ta znamená pro Jasperse nevystoupit proti bezpráví, jemuž jsme se stali svědky. Zahrnuje sem naši nečinnost při zločinech a nespravedlnosti, jimž jsme nezabránili anebo jsme proto, abychom jim zamezili, neudělali vše, co jsme udělat mohli. Tato vina není právně, politicky ani morálně postihnutelná. Tuto vinu posuzuje jedině Bůh.

Diferenciace viny vyjasňuje následně smysl výčitek, jak poznamenává Jaspers, vina politická vymezuje, že je každý občan odpovědný za jednání svého státu, ale na úrovni viny kriminální a morální již každý občan za zločiny svého státu vinu nenese. Případ kdy se politická vina stává morální vinou, je boj o moc, při kterém se moc stává neomezenou, nedotknutelnou instancí, jež nakonec beztrestně terorizuje. Důsledky viny jsou následně dvojího typu. Vnější důsledky, hmatatelné i jasně vymezené a dále vnitřní důsledky, plynoucí pro jedince z reflexe svojí viny. I výčitky, jimž je člověk, který spáchal zločin, jsou dvojího charakteru. Za prvé výčitky, které pocházejí zvenčí, ty mají vypovídající hodnotu v případech zločinu viny kriminální a politické, a které ženou viníka k zodpovědnosti, naproti tomu výčitky vnitřní, které jak říká Jaspers, pocházejí z vlastní duše, nemohou být vyvolány nikým jiným, než daným viníkem. *“Morálně můžeme dávat vinu jen sobě samým, ne druhému, a jestliže druhému, tedy jen v solidaritě láskyplného boje.”*¹⁰³ Ze stejného důvodu odmítá Jaspers morální obvinění celého národa jako celku stejně tak jako jakýkoliv kolektiv. Vymezení kolektivů, ať už to je kolektiv národa, kolektiv jednotlivých náboženství nebo kolektiv žen, je podle Jasperse zcela chybné a zavádějící, neboť fakta tato vymezení překračují, Jaspers

¹⁰³ JASPERS, Karl. *Otázka viny*. 2.vyd. Praha: Academia, 2006. S. 36.

vymezování národa a následné posuzování viny národa coby celku považuje za falešnou substancializaci, na kterou doplácí člověk jako jedinec, jenž tak přišel o svoji důstojnost. Jediná možnost, kdy lze připustit kolektivní vinu národa je politická odpovědnost národa. V ostatních případech je nemožné, aby kolektiv nesl vinu kriminální, morální nebo metafyzickou.

Dalším aspektem viny je pro Jasperse otázka kdo má právo soudit? Z jakého práva je možné ustanovit se soudcem? Při zkoumání kriminální a politické viny je to snadné, míru viny lze definovat podle angažovanosti a účasti jedince na režimu- např. v hitlerovském Německu, snadno tak určíme, kdo bude souzen a kým - vítězem politického boje, ale jak vymezit něčí právo na soud v rovině morální a metafyzické? To je v určitém bodě nemožné.

Jaspers věren svému pojmání filosofie v otázce viny německého národa chápe jako nejpodstatnější otázku, jak se německý národ, potažmo každý německý občan očistí a posoudí. Obžaloba, jenž je proti Německu vznesena okolním světem má pro něj menšího významu než obžaloba vnitřní, jelikož následná očista z obžaloby vnitřní, která se objevuje mnohem dříve než výčitky zvenčí, disponuje potencionálem obrody německého člověka, kterýžto se díky oné očistě po zpracované vnitřní obžalobě promění. Objasnění otázky viny je tedy pro Německo, respektive jeho obyvatele klíčové nikoliv proto, aby umlčeli výčitky, jimiž je konfrontuje vnější svět, nýbrž proto, aby se oni sami vypořádali se svojí vinou osobní.

Jak Jaspers vztahuje výše uvedenou diferenciaci viny k určité historické události, tedy k druhé světové válce? K politické vině v souvislosti s úlohou Německa ve druhé světové válce Jaspers podotýká, že nikdo není v tomto případě vyviněn a to z toho důvodu, že v moderním státě nezůstává nikdo mimo dění, byť se to tak na první pohled může u některých skupin ve společnosti, např. u mnichů, zdát. Vše co v moderním státě existuje, tedy i osamocený klášter s mnichy, existuje díky politickému a státnímu řádu, a tak apolitický život podle Jasperse neexistuje.¹⁰⁴ Při zabývání se morální vinou opět zmiňuje tezi, že jedinec může být morálně souzen pouze sám sebou. Na druhou stranu uvádí, že s morální vinou se mohou potýkat pouze lidé, kteří mají svědomí, naslouchají mu a pociťují nad svým konáním lítost. Jaspers jmenuje klamy, jimiž lidé implicitně

¹⁰⁴ JASPERS, Karl. *Otázka viny*. 2.vyd. Praha: Academia, 2006. S. 65.

klamali své svědomí, ukazuje tak i na intelektuály, jenž sami sebe považovali za antinacisty, ale přitom jimi nebyli a svoji sebereflexi omezili na racionalizaci svého jednání. Přesto však není Jaspers ve svém soudu fanatický a cosi nám tak nepřímou sděluje i o svém lidství: „*Každý rok a každá situace má své zvláštní omluvy a své zvláštní břemena, která lze rozlišit vždy jen v individuálním případě.*“¹⁰⁵ Pokud člověk přestane být solidární s jiným člověkem jako člověkem, ulpí na něm vina metafyzická, ta se týká všech, kteří nezasáhli proti bezpráví a zločinu, všech kteří zůstali naživu. Na rozdíl od morální viny, která je vymezitelná nebo spíše uchopitelná tím, do jaké míry lidé jednoduše ignorovali děsivé okolnosti v tehdejší Německu, vina metafyzická, jenž je hůře postihnutelná, si byla uvědomena lidmi, jenž byli, tváří v tvář deportaci židů a jiných zločinů zachvácení bezmocí, zoufalstvím a zděšením.

5.3 Přínos díla Karla Jaspere

Karl Jaspers je řazen k teisticky zaměřeným existencialistům. To znamená, jak již bylo zmiňováno, že z tohoto pohledu je zoufalství, které plyne z naší existence možné překonat pouze vztahením člověka k Bohu, člověk musí být k Bohu ukotven. Přínos Jaspersova díla v oblasti filosofie lze definovat i takto: „*Jaspers svým učením podnítl zájem o problematiku zkoumání lidské existence jako čehosi zcela zvláštního, vymykajícího se ze struktury tradičního poznání, ale i tradičního pojetí filosofie.*“¹⁰⁶ Karl Jaspers, sám formován svými zkušenostmi, si byl vědom významu mezních, hraničních okamžiků v životě člověka, v jeho existenci, neboť právě v těchto naléhavých chvílích našich životů si uvědomujeme naši svobodu, tedy i radost z oné svobody, ale stejně tak její tíži. Úzkost naší existence je možné vyřešit a opustit rozhodnutím být sebou. „*Filosofie přivádí člověka tam, kde si je každý jedinec darován, ne skrze filosofii, ale skrze transcendenci, a kde se svou existencí rozhoduje.*“¹⁰⁷ Morální přínos Jaspersovy filosofie je evidentní tím, že odmítl rozluku se svojí ženou, židovského původu, během vlády nacistického režimu v Německu. To je patrné z jeho

¹⁰⁵ Tamtéž. S. 76.

¹⁰⁶ STARK, Stanislav. *Filosofie 18.-20. století: vybrané kapitoly*. Plzeň: ZČU, 2001. S. 59.

¹⁰⁷ JASPERS, Karl. *Šifry transcendence*. Praha: Vyšehrad, 2000. S. 135.

výroku: *“Moje filosofie by nebyla ničím, kdyby na tomto rozhodujícím místě selhala.”*¹⁰⁸.

Karl Jaspers se také poměrně záhy začal vyjadřovat ke společenské situaci. Zajímalo ho jak zachovat svobodu ducha, lidská práva a lidskou důstojnost. Jeho kniha „Duchovní situace doby“ z roku 1931 demonstruje Jaspersovu neochotu nevnímat si zneklidňujících vlivů ve společnosti, což nebylo v dané době zcela samozřejmé. Jaspers obecně kritizuje vše co je plytké, povrchní, neautentické, zkrátka vše to, co ztrácí člověka. Upozorňuje na důsledky toho, ztratíme – li ze zřetele prožívání hloubky. V knize vystupuje s otevřenou kritikou mas, důležitého pilíře totalitních režimů. *„Masy uvádí do pohybu vůdci, kteří jim říkají, co chtějí; menšiny dělají dějiny.... Může být proto otázkou, jak si menšina na cestě přes okamžitý souhlas mas obstarává prostředky násilí, jimiž pak i při nedostatečném souhlasu upevní své panství, aby formovala masového člověka, který není sám sebou, ani neví, co chce.”*¹⁰⁹ Je až děsivé, jak bystře Jaspers předjímá situaci do níž se německá společnost žene a je evidentní, že má Jaspers k situaci ve společnosti co říci. S touto rétorikou se stává pro nacistický režim nepohodlným. Jaspers v knize hledá východisko ze selhávajícího lidství, kdy člověk přestává být sebou samým. V kapitole této knihy „Co se z člověka může stát“ poukazuje na osud substance, jenž byla člověku dána. Ptá se po jejím osudu, zda se již nerozměnila v bezobsažném hovoru lidí, politice bez smýšlení, odpracováváním svých povolání a zda se v budoucnu, pokud se substance ztratí, budou lidé ještě vědět, co ztratili. Pro budoucnost bude pro lidstvo důležitá otázka „Co vlastně chci?“ na čem bude lidem v budoucnu záležet? Prognóza je pro Jasperse charakteristická tím, že není definitivní a je naopak otevřená. Prognóza dává podnět k jednání, proto je tím více relevantnější, čím je bližší. Prognóza je reakcí člověka na to, co se může dít, nikoliv na to, co se děje, je to výhled do budoucnosti, který je měněn vůlí. Pro smysluplné činění prognóz je nutné být ukotven ve své současné situaci, správně ji nazírat. Lidská tendence žít ve vazbě se stabilními organizacemi roste, lidé se mění na funkce obřího aparátu, který si vynucuje zploštění společnosti. Nežádoucí se tak stávají lidé, kteří přesahují normy odchylkou oběma směry, jak pod rámeček lidské průměrnosti v dané

¹⁰⁸ JASPERS, Karl. Šifry transcendence. Praha: Vyšehrad, 2000. S. 9.

¹⁰⁹ JASPERS, Karl. Duchovní situace doby. Praha: Academia, 2008. S. 180.

společnosti a jejím uspořádání, tak lidé, kteří ční nad touto průměrností. Konformita se stává společenskou normou. Lidé, kteří ve své podstatě tíhnou k autoritě, jenž zajišťuje řád, touží po stabilitě. Tato stabilita je ovšem pro člověka, jenž si uvědomuje svůj nárok svobodného bytí, za cenu odhození své svobody neakceptovatelná, čímž se mnohdy dostává do kolize s obecným míněním. Podle Jasperse se tak nabízí otázka „Kdo může být svobodný?“ i myšlenka, zda nejsou dějiny člověka jen marným snažením o to, být svobodný.¹¹⁰ Majoritní skupina lidí se svobody obává, přesto ti, kteří se jí odváží, mohou uskutečnit svoji dějinnost z vlastního původu. Nezávislý člověk zahnaný většinou do kouta na pokraji zániku bude možná nucen se vzchopit a stát se tak bytím ve vlastním smyslu. Východiskem z odosobněného vývoje společnosti se stává návrat k náboženství, které je skryto v církevní tradici, díky čemuž se člověk upamatuje na sebe sama.

Toto je, vedle známého morálního přínosu Karla Jasperse, jeden z nejdůležitějších postojů, kterým Jaspers společnost obohatil.

Obsah jiné knihy Jasperse „Otázka viny“ byl uveden v jedné z předešlých kapitol (viz oddíl Politická filosofie Karla Jasperse a „Otázka viny“). Nyní zmiňme společenský kontext vlivu samotné knihy. Kniha vyšla po druhé světové válce a vzhledem k Jaspersovým morálním nárokům na svůj národ, který se pomalu vyrovnával se svojí úlohou ve světovém válečném konfliktu při utrpené porážce, se dílu v Německu nedostalo zvučné odezvy. Tehdejší Německo a jeho obyvatele řešili dennodenně mnoho nepřijemností, jimž nešlo uniknout, a je pochopitelné, že si nechtěli klást otázky o své vině a svědomí, víc než bylo nezbytně nutné. A právě na tomto pozadí se ukazuje význam Karla Jasperse. Jaspers se neohlíží na to, zda je v zemi nálada pro sebezpytování, nepřemýšlí o tom, zda je to vhodné a efektivní vydat knihu na toto téma rok po válce, anebo o tom možná přemýšlí a přesto nebo právě proto se rozhodne knihu vydat v době, která jí nepřeje. Karl Jaspers jde často proti proudu, pohodlným, líbivým a dobově populárním stanoviskům navzdory. Diskutuje témata, která mnozí z pohodlnosti raději přehlíží, protože „teď se to zkrátka nehodí“. Tím Jaspers vykazuje

¹¹⁰ JASPERS, Karl. Duchovní situace doby. Praha: Academia, 2008. S. 190.

jakousi tvrdost a osobní pevnost, je nesmiřitelný v deklarování svých zásad a přesto je dalek fanatismu, prázdnému moralizování.

Ve svém díle „Atomová bomba a budoucnost lidstva“ vycházel Jaspers ze svého pojetí mezních situací. Ty pak aplikoval na aktuální politický proces. Jaderné zbrojení během studené války vedlo Jasperse k názoru, že lidstvo je vystaveno jakési globální mezní situaci, jež je charakteristická svojí univerzálností. Tam se podle Jasperse lidstvo dostalo tím, že mu permanentně hrozí jaderný vojenský konflikt, stejně tak jako možnost nového, totalitního systému.

Roku 1965 publikuje Jaspers další společensky orientovanou knihu „Kam se žene Spolková republika?“ Kniha dosáhla jen během prvních dvou let osmi vydání. Jaspers v ní, toho času již z Basileje, podrobuje kritice situaci ve svém rodném Německu a vyjadřuje tak hlubokou nespokojenost s tamním politickým vývojem. Jaspers zde kritizuje především jakési vzdálení se politiky a samotných politických stran člověku, namísto toho se nejsilnější politické strany staly reprezentanty státu, nikoliv nástrojem lidí. Těch se podle Jasperse politické strany „zřekly“ v zájmu zachování stability vlády. Osobní iniciativa jedince není těmito politickými uskupeními žádána a podporována, ba naopak, stává se hrozbou pro onu vládní stabilitu.

6 Závěr

Karl Jaspers, který se zabýval filosofií existence, byl k tomuto filosofickému směru v jistém směru predestinován svým zdravotním stavem. Vezmeme-li v potaz fakt o jeho nevléčitelné chorobě, kterou celý život trpěl, jsou jeho filosofická stěžejní témata, která jsme analyzovali, koncipována jako autonomní a legitimní otázky člověka, jenž se ocitá v mezní situaci. Snad právě neustálé vědomí možné smrti a konsekventní uvědomění efemérní podstaty jednotlivého lidského života, ovlivnilo nejen obsah jeho filosofie, ale i to, že filosofii ve svém profesním životě preferoval před psychiatrií.

Jeho tvorba z oblasti psychiatrie je v této práci představena v první části na pozadí knihy „Všeobecná psychopatologie“. Dílo, o jehož přínosu psychiatrii a psychopatologii nemůže být pochyb, je tak obsáhlé, že by jeho detailní zpracování mohlo být samostatným tématem diplomové práce. V této práci bylo naší snahou přehledně zmapovat a analyzovat především oblasti psychopatologie dotýkající se vnímání a percepce člověka a jeho osobnosti. Uvedená analýza ukazuje originalitu Karla Jaspere jako vědce, jeho excelentní znalosti dobové metodologie, díky čemuž Jaspers prohlubuje a rozpracovává poznatky psychopatologie. Rozborem jeho koncepce a analýzou problémů se dobíráme významu tohoto díla, které si zaslouží mimořádnou pozornost.

Údaje a data převzatá z mnohých konkrétních psychiatrických výzkumů a případů, vyskytující se v knize, a která jen podtrhují Jaspersovu systematickosti a preciznost, jsem ponechala stranou, neboť tato práce si neklade za cíl uvést veškeré známé informace o problematice psychopatologie. V práci jsme se zaměřili na Jaspersův obecný koncept psychopatologie a s tím spojené abnormality lidské psychiky a jeho vnímání, které jsou pro ilustraci a vyjasnění tématu podloženy konkrétními příklady. Přestože se jedná o dílo pro obor psychiatrie významné, je pochopitelné, že v životě Karla Jaspere je implicitně jaksí odsunuto do pozadí. Byla to právě volba koncepce životní dráhy samotným Jaspersem, která rozhodla o tom, že svět bude tohoto učenice znát především jako filosofa. To však neubírá nic z obsahové hodnoty této knihy, která systematicky konstruuje a buduje poznatky v oblasti psychopatologie člověka, a která byla postupně pečlivě dopracována a doplňována tak, aby byly informace a data v ní dobově relevantní a informační hodnota, tak byla zachována. Tato kniha se tak stala dodnes platnou příručkou a učebnicí pro všechny, kteří se zabývají problematikou

psychopatologie, o čemž svědčí i poslední vydání z roku 1997. Ačkoliv jsou znalosti, vědomosti a nová fakta v oboru psychiatrie rozšiřovány rok od roku v obrovských dimenzích.

V druhé části této práce byla rozebírána filosofická koncepce Karla Jasperse a její dopady na další vývoj filosofie. Filosofická etapa Jaspersova života byla mnohem obsáhlejší, než psychiatrická. Karl Jaspers v ní, tak jako mnoho jiných intelektuálů hledá východiska z krize moderního člověka. I v díle tak exaktního charakteru, jako je „Všeobecná psychopatologie“ pracoval s myšlenkami filosofických myslitelů, jakými jsou Nietzsche nebo Kierkegaard. To ukazuje na hloubku jeho myšlení ve všech aspektech života a jedná se o evidenci toho, že Jaspers inklinoval k filosofii dávno předtím, než ji učinil stěžejním tématem vlastního života. Toto je rys a modus myšlení lidí, kteří se snaží věci a fenomény lidského světa vnímat a dále interpretovat komplexně a nepřestávají s každodenním tázáním se. Z díla Karla Jasperse je patrné, že filosofem nikdy být nepřestal. I když psal o věcech tak světských a pragmatických jako je politika, rozvržení moci státu nebo o masovosti národa, nebyly jeho komentáře nikdy fakticky suché, ale vždy ukotvené v jeho filosofických východiscích, a na této bázi pak byla rozvíjena i témata „nefilosofická“.

V třetí tematické části této práce jsme se zaměřili na politický a společenský aspekt Jaspersova díla a jeho politické filosofie. Zde Jaspers otevírá etické problémy a neváhá kritizovat svůj stát, národ i společnost. Explicitně vyjadřuje rozčarování nad poválečným vývojem v Německu i nad společenským intelektuálním klimatem. Koncipuje svoji představu o struktuře a roli státu i státního zřízení, přičemž jeho politická filosofie vyrůstá z aktuálních sociálních procesů ve společnosti.

Mnohé jeho myšlenky jsou nadčasové a ani po desítkách let neztrácejí validitu v kontextu soudobého společenského a politického dění, neboť kdo se v dnešním světě nepotýká s pocity nedostatečné hloubky svého života, duchovních rozměrů svých prožitků a komplikacemi v komunikaci? Snad by lidé, kteří v zoufalství svého vykořeněného bytí pozbývají autenticity, pocítili konzistentnější kvalitu života, kdyby následovali Jaspersův odkaz kladoucí důraz na život, jako cestu hledání sebe sama, jako na cestu k opravdovosti, spíše, než odkaz dnešní společnosti masových trendů a konzumu.

7 Použitá literatura:

BALLESTREM K. a OTTMANN H. Politická filosofie 20. století. Praha: OIKOYMENH, 1993. ISBN 80-85241-52-8.

BLECHA, Ivan. Filosofický slovník. Olomouc: FIN 1995. ISBN 80-7182-014-8.

HEJDÁNEK, Ladislav. Filosofie a víra. Praha: OIKOYMENH, 1999. ISBN 80-86005-66-6.

JASPERS, Karl. Duchovní situace doby. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1646-1.

JASPERS, Karl. General Psychopathology. London and Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1997. ISBN 0-8018-5775-9.

JASPERS, Karl. Otázka viny. 2.vyd. Praha: Academia, 2006. ISBN 978-80-200-1455-9.

JASPERS, Karl. Filosofická víra. Praha: OIKOYMENH, 1994. ISBN 80-85241-77-3.

JASPERS, Karl. Malá škola filozofického myšlenia. Bratislava: Kalligram, 2002. ISBN 80-7149-446-1.

JASPER, Karl. Philosophie.4., unveränd. A. Berlin: Springer-Verlag, 2009. Existenzerhellung. ISBN 3-540-06324-2.

JASPERS, Karl. Úvod do filosofie. Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-05-4.

JASPERS, Karl. Šifry transcendence. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-335-3.

KOSSAK, Jerzy. Existencialismus ve filosofii a literatuře. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1978. Bez ISBN.

LANDGREBE, Ludwig. Filosofie přítomnosti. Praha: Academia nakladatelství československé akademie věd, 1968. Bez ISBN.

POPKIN, Richard a STROLL Avrum. Filosofie pro každého. 2.vyd. Praha: Ivo Železný, 2005. ISBN 80-237-3942-5.

RÁDL, Emanuel. Dějiny filosofie II. – Novověk. Praha: Votobia, 1999. ISBN 80-7220-064 – X.

RÖD, W. Thurnher, SCHMIDINGER, R. H. *Filosofie 19. a 20. století III*. Praha: OIKOYMENH, 2009. ISBN 9788072981779.

RICHTEROVA, L., TRNKA, V., HOLUB, V., MEČÍŘ, J. Psychopatologie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1969. Bez ISBN.

STARK, Stanislav. Filosofie 18. -20. století: vybrané kapitoly. Plzeň: ZČU, 2001. ISBN 80-7082-592-8.

STÖRIG, Hans Joachim. Malé dějiny filosofie. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978- 80-7195-206-0.

VOJTÍK, Jaromír. Filosofie komunikace v díle Karla Jasperse. Plzeň, 2010. Diplomová práce. Západočeská universita v Plzni. Fakulta filosofická. Vedoucí práce Doc. PhDr. Nikolaj Demjančuk, CSc.

THURNHER, Rainer. Filosofie 19. 20. století III, Filosofie života a filosofie existence. Praha: OIKOYMENH, 2009. ISBN 978-80-7298-177-9.

Elektronické zdroje

SANER, Hans. Karl Jaspers [online]. Červen, 2006 [cit. 24.11.2011]. Dostupné z <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/301541/Karl-Jaspers>

ROBBINS, Brent Dean. Karl Jaspers[online]. Červenec, 2008 [cit. 2.11.2011]. Dostupné z <http://mythosandlogos.com/Jaspers.html>

THORNHILL, Criss. Karl Jaspers [online]. www.plato.stanford.edu. Leden, 2011 [cit. 24.11.2011]. Dostupné z <http://plato.stanford.edu/entries/jaspers/>

HEJDÁNEK, Ladislav. Jaspers jako filosof. PAIDEI: Philosophical E-journal of Charles University. 2005, 2, č. 2 [online]. Dostupný z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia> ISSN 1214-8725. [cit. 28.2.2012]

8 RESUMÉ

The main task of this work was to focusing on the work and contribution of the great personality of the science in 20th century, Karl Jaspers. We tried to characterize his activity and research in the area of the psychiatry, philosophy and also social and political topics of his interest.

In the first part of this work we are focusing on his personal life because of its later impact to his philosophy and attitudes. Then the brief analysis of his monumental work „General Psychopathology followed. In this part we are working with his concept of what is abnormal in human psyche. Also we try to define his concept and its content of used methodology in this area.

The next part itroduces Karl Jaspers as a philosopher in context of the development of the existential philosophy and its starting point. We define the basic basis of his philosophy through working with his books and essays.

Then we continue with his social and political attitudes and opinions, which are always related to his philosophy and that is the reason why his political and social writing and essay are always intelligent and witty, and full of deep thought. Karl Jaspers doesn't discuss any subject only in particular background but always implemented in broader continuity.

In the end we tried to evaluate his contribution to the philosophy, science and the public life of the 20th century. Our conclusion is formulated within the final part of this work.

9 Přílohy

Příloha č.1

ŽIVOT KARLA JASPERSE V DATECH¹¹¹

1883	23.2. se narodil Karl Jaspers v Oldenburgu
1901-1908	studium: nejdříve práva, pak lékařství v Mnichově, Göttingenu a Heidelbergu
1908	Promoce Dr. medicíny v Heidelbergu
1909 – 1915	Dobrovolným asistentem na psychiatrické klinice v Heidelbergu
1913	<i>Allgemeine Psychopathologie</i> . Habilitace v oboru psychologie (Heidelberg)
1916	Mimořádným profesorem filosofie v Heidelbergu
1919	dílo <i>Psychologie der Weltanschauungen</i>
1920	Mimořádným profesorem filosofie v Heidelbergu
1921	Řádným profesorem filosofie v Heidelbergu (po odmítnutí profesury v Greifswaldu a Kiehl).
1923	dílo <i>Die Idee der Universität</i>
1931	dílo <i>Die geistige Situation der Zeit</i>
1932	dílo <i>Philosophie</i> , 3 svazky
1933	Jaspers je vyloučen z akademické samosprávy
1935	<i>Vernunft und Existenz</i>

¹¹¹ Převzato z BALLESTREM K. a OTTMANN H. Politická filosofie 20. století. Praha: OIKOYMENH, 1993. str. 225-226, dále doplněno, publikace a díla Karla Jaspere jsou označeny kurzívou

- 1936 *Nietzsche*
- 1937 Jaspers ztrácí svou katedru
- 1938 *Existenzphilosophie*, Jaspers je postižen zákazem publikování
- 1945 Jaspers znovu profesorem a senátorem na universitě v Heidelbergu, přednáší *Otázku viny*
- 1947 *Von der Wahrheit* – Jaspers se účastní Recontres internationales v Ženevě (spor s Georgem Lukácsem); Goethova cena města Frankfurtu
- 1948 Jaspers přechází na universitu v Basileji navzdory jejímu menšímu vybavení, protože jsou se svoji židovskou ženou dotčeni návratem těch kolegů na univerzitu v Heidelbergu, kteří se kompromitovali v době nacionálně socialistického režimu. Z Basileje se v následujících letech opakovaně zapojuje do politických diskuzí v Německu.
- 1949 *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte*
- 1957 *Die Grossen Philosophen*
- 1958 *Die Atombombe und die Zukunft des Menschen*, - Jaspers dostává ve frankfurtském kostele sv. Pavla mírovou cenu německých knihkupců
- 1960 *Freiheit und Wiedervereinigung*. Tento spis, ve kterém se Jaspers vyslovuje mj. pro uznání hranice Odra-Nisa, vyvolává prudkou diskuzi.
- 1962 *Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung*.
- 1964 Jaspers se stává členem řádu „Pour le mérite“
- 1966 *Wohin treibt die Bundesrepublik*

- 1967 Odpověď na kritiku právě uvedené knihy *Antwort*. Jaspers získává se svou ženou občanství v Basileji a vzdává se německého občanství
- 1969 26. Února Karl Jaspers umírá v Basileji

Příloha č.2

Karl Jaspers (1883 – 1969)